De christen en zijn moeilijkheden

★

PROF. DR. J. H. BAVINCK
PROF. DR. K. DIJK
PROF. DR. JOH. DE GROOT
PROF. DR. M. J. A. DE VRIJER

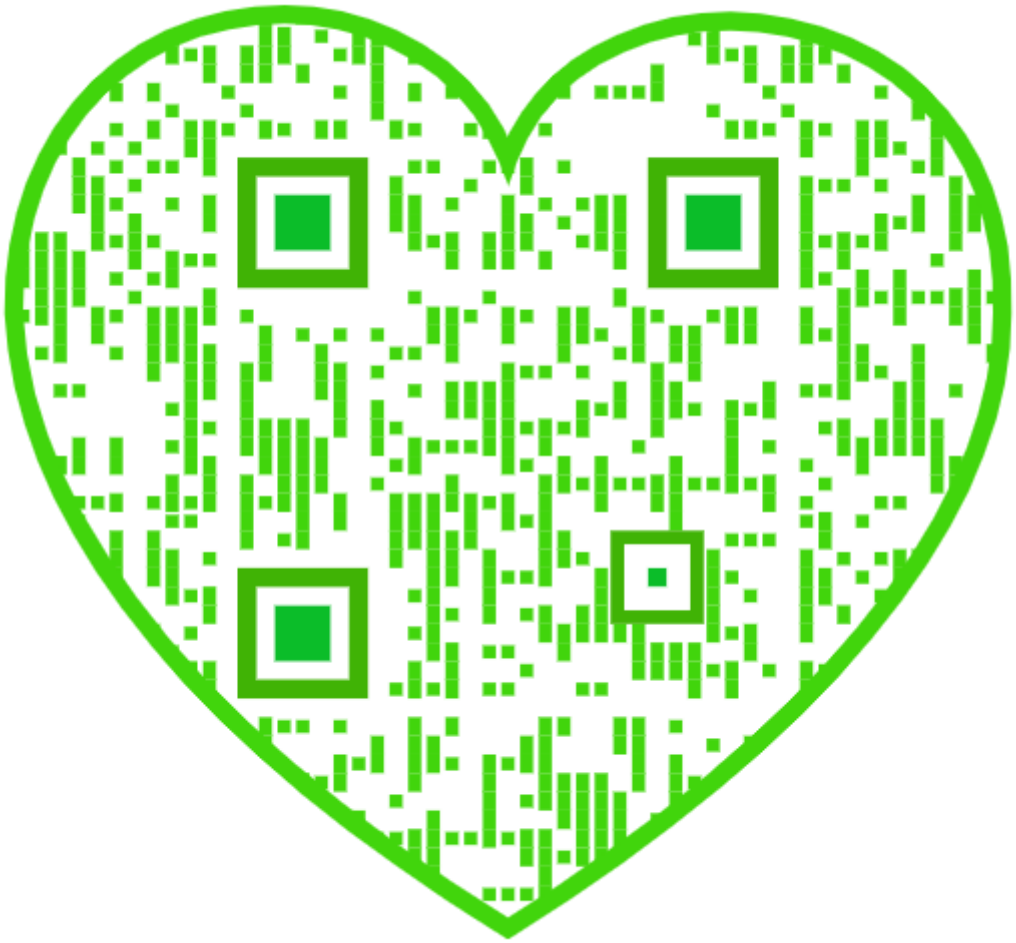

DE CHRISTEN EN ZIJN MOEILIJKHEDEN

N.V. GEBR. ZOMER & KEUNING'S UITGEVERSMIJ. — WAGENINGEN

DE CHRISTEN EN ZIJN MOEILIJKHEDEN

DOOR
PROF. DR J. H. BAVINCK
PROF. DR K. DIJK
PROF. DR JOH. DE GROOT
PROF. DR M. J. A. DE VRIJER

TEN GELEIDE.

Ten vervolge op de opstellen, die het vorige jaar bij ons verschenen onder den verzameltitel „Het geloof en zijn moeilijkheden" bieden wij hier wederom een vijftal aan. Het zijn alle uitgewerkte radio-voordrachten, onlangs in verkorten vorm uitgesproken voor de microphoon van de N.C.R.V. en de C.R.S., onder den verzameltitel: *Eens Christens Reize naar de eeuwigheid in dezen tijd.*

Moge menige lezer op zijn pad licht zien stralen uit deze bladzijden, en moge iets van de kracht waarvan zij getuigen, zijn hart sterken, zoodat hij zijn weg met moed en met blijdschap kan reizen, ook in een tijd waarin er zooveel is, dat den moed ons dreigt te benemen en onze blijdschap zou kunnen dempen.

DE UITGEVERS.

✶

PROF. DR J. H. BAVINCK:

PELGRIMS-STEMMING

Het behoort — naar ons door den schrijver van den Hebreënbrief in een wonderschoon hoofdstuk wordt aangetoond — tot het wezen van het geloof, dat het ons maakt tot menschen die een „beter vaderland zoeken". Christen te wezen in deze verschrikkelijke wereld, het houdt naast vele andere dingen ook dit in, dat men ten diepste beseft hier geen „blijvende stad te hebben", en dat men daarom begeerig is naar de „stad die fundamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is".

En metterdaad, wanneer wij ons oor te luisteren leggen naar dat wat geleefd heeft en leeft in de Kerk van Christus, dan hooren we telkens opnieuw die kenmerkende pelgrimsklanken. Vele eeuwen geleden heeft eens een vervolgde en bespotte priester gezworven door het hooge bergland ten Noorden van Israël, het brongebied van de Jordaan. Vol heimwee heeft hij daar teruggedacht aan Jeruzalem en aan den dienst van God in de prachtige tempelgebouwen, en met weemoed heeft hij zich afgevraagd: wanneer zal ik ingaan en voor Gods aangezicht verschijnen? (Psalm 42 : 3). Welnu, dat weemoedig verlangen, dat dezen man zijn ballingschap zoo bij uitstek pijnlijk maakte, dat is het, wat trilt in het hart van vele millioenen, die na hem geleefd hebben. De omstandigheden zijn wel veranderd, Jeruzalem is tot een puinhoop geworden, de oude tempeldienst is vervuld geworden in Jezus Christus, den grooten hoogepriester, maar dat besef van vreemdelingschap, dat heimwee naar God, dat is gebleven door alle geslachten heen.

De groote kerkvader Augustinus vertelt ervan in zijn Belijdenissen. Hij beschrijft ons, hoe hij een gesprek gehad heeft met zijn moeder, enkele dagen voor haar dood. „Wij spraken dan", zoo zegt hij, „zeer liefelijk en vergetende hetgeen achter was en strekkende ons tot hetgeen vóór was, vroegen wij

elkander in de tegenwoordigheid van U, die de Waarheid zijt, hoe het eeuwige leven der heiligen zou zijn, hetgeen het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord en in het hart des menschen niet is opgeklommen. En wij smachtten met den mond onzes harten naar de wateren van boven uit Uw bron, de bron des levens die bij U is, opdat wij, door die wateren besprengd, naar de mate van ons begrip, zoo goed we dat konden, over een zoo verheven onderwerp konden nadenken." Daar leeft datzelfde innige verlangen, dat dien psalmdichter gevangen hield. Het smachten naar de wateren van boven, het is hetzelfde heimwee, dat door onnoemelijk veel gelooVigen in vroeger en later tijd ondervonden is.

Ik mag in dit verband ook wijzen op wat door onze vaderen beseft en beleden is. Niemand zal hun verwijten dat ze in droomerig gemijmer zich van de wereld en haar werkelijkheden hebben vervreemd. Het waren kloeke mannen, de oude geuzen, die door doodsgevaar heen streden hun zware worsteling tegen verpletterende overmacht. Moedige dingen konden ze doen, onverschrokken stonden zij in den strijd tegen Spanje, den strijd dien zij wisten om des geloofs wil te moeten strijden, en waarin ze van geen vergelijk weten mochten. Nog altijd klinkt ons als een heldenlied in de ooren het gezang, waarmee ze elkander hebben aangespoord:

> Tot God wilt u begeven,
> Zijn heilig Woord neemt aan,
> Als vrome Christnen leven!

Maar dan breekt ook in hun harten dat pelgrimsbesef met alle kracht door, en dan eindigt dat lied met die woorden van verlangen:

> 't Zal hier haast zijn gedaan.

Zoo als het bij hen was, blijft het tot op den huidigen dag toe. Zelfs menschen, die vast geworteld zijn in de problemen van deze wereld, menschen die vooraan staan in de gelederen op allerlei gebied, hoort ge het in intieme oogenblikken belijden, dat het pelgrimsbesef hen nooit heeft losgelaten. Een enkel woord op het rechte tijdstip, een enkele zinsnede uit

een preek, een enkel lied zijn soms plotseling in staat in hun harten dat pelgrimsbesef weer krachtig te doen ontwaken. Even breekt door alle gedachten over wat hier gezocht en gestreden moet worden heen, het alles overheerschend heimwee naar die andere wereld, waarvan de momenten van allerhoogste vreugde op aarde, nog maar een „klein beginsel" vertoonen. Even schijnt het alsof we hier op aarde alleen langzaam en moeizaam voortschrijden door mist en door nevel, door storm en onweer heen, en dat de zin van het leven, het doel van het leven ligt in datgene wat daarna volgen zal, wat nu nog verborgen is achter den horizon van den dood.

Wanneer we deze zoo typeerende pelgrimsstemming iets nader in beschouwing nemen, blijkt ons al spoedig, dat zij op zichzelf in het geheel niet specifiek Christelijk is. Wij vinden haar ook bij andere godsdiensten, onder volken die nooit van het evangelie gehoord hebben. Indië heeft eeuwenlang geleefd uit de gedachte dat deze tijdelijke, zichtbare wereld niet anders is dan een woestenij, waar wij doorheen reizen, om de eeuwige vreugde van de gemeenschap Gods deelachtig te worden. In de Mohammedaansche mystiek hoort ge keer op keer het vermoeden uitspreken, dat de pelgrimstocht, dien ieder Mohammedaan eenmaal in zijn leven moet maken naar Mekka, in diepste wezen niets anders is dan een flauwe afschaduwing van den waarachtigen pelgrimstocht van de menschenziel, door deze ijdele wereld naar de onvergankelijke wereld, naar het licht zonder schaduw, het leven zonder dood. Tot op zekere hoogte zouden wij dus kunnen zeggen, dat die pelgrimsstemming niet slechts behoort tot het wezen van het geloof, maar dat zij behoort tot de menschelijke natuur als zoodanig, dat zij in alle tijden en onder alle volken gevoeld is als iets wezenlijks dat aan het mensch-zijn noodzakelijk verbonden is. Wanneer wij het zóó zeggen, moeten wij er echter aanstonds aan toevoegen, dat dit echt menschelijke pelgrimsgevoel nu door het geloof als het ware wedergeboren wordt, als het ware vernieuwd wordt, dat het vanuit het geloof nieuwen inhoud, nieuwe kracht en nieuwe gerichtheid verkrijgt. Uiterlijk moge er overeenkomst zijn tusschen de pelgrimsstemming van den Indiër, die deze wereld aanziet als schijn en schaduw en die dorst naar de eenheid met het waar-

achtige Wezen, met het Goddelijk Zijn waaruit alles geboren is, en de pelgrimsstemming van den Christen, maar dieper overweging leert ons al spoedig, dat deze twee niet vergelijkbaar zijn. Ze wortelen in geheel verschillenden bodem, het Goddelijk Zijn waarnaar de Hindoe zich uitstrekt, is niet hetzelfde als de levende God, die in Jezus Christus Zijn aangezicht in gunst naar de wereld heeft toegewend.

Zoo komen wij dus tot deze gedachte, dat het geloof in Jezus Christus den ganschen mensch vernieuwt. Dat geloof vernieuwt ook het pelgrimsgevoel, dat diep in zijn natuur verborgen wordt. Door het geloof wordt hij een pelgrim naar de stad Gods, naar het eeuwige land van dien God, die in Jezus Christus zich aan ons geopenbaard heeft.

De geloovige is dus een pelgrim. Ook al gevoelt hij dat niet, al leeft de pelgrimsstemming slechts zeer zwak in hem, Gods Woord betitelt hem als een zoeker, die het vaderland waarvan hij uitgegaan is, vergeten kan, maar die nooit zal mogen vergeten het betere vaderland, waartoe God hem geroepen heeft.

Pelgrim te zijn beteekent in de eerste plaats op reis te zijn. Dat ligt reeds in het woord zelf opgesloten. Het Hollandsche woord pelgrim stamt af van een latijnsch woord dat reiziger of zwerveling beteekent. Een pelgrim is op reis, hij heeft het aangezicht heengewend naar een ander land.

Met dit te constateeren hebben wij van het leven van een geloovige ineens twee uiterst gewichtige dingen uitgesproken. In de eerste plaats hebben wij ermee betuigd dat het ernst is, dat het werkelijkheid is. En in de tweede plaats wordt nu boven allen twijfel verheven gesteld, dat het leven zijn doel niet heeft in zichzelf, het draagt een reis-karakter, dat wil zeggen: het is er om iets anders, het leidt naar iets anders heen. Deze beide gedachten zijn voor de rechte visie op het leven van beslissende beteekenis.

Wat dat eerste aangaat, het is niet van belang ontbloot, erop te wijzen dat wij door de pelgrimsgedachte ineens uit zijn boven alle spel-gevoelens. Hoe vaak wordt het niet voorgesteld, alsof het menschelijk bestaan met al zijn vreugde en droefheid, met zijn hartstochtelijk verlangen en zijn even

hartstochtelijk verafschuwen, iets in zich heeft van een droom, van een tooneelspel! Niet alleen de volken van het Oosten hebben zich in donkere bewoordingen uitgelaten over de onwerkelijkheid van het menschenleven, ook in het Westen kunt ge die zelfde gedachte menigmaal beluisteren. Als een droom gaan de jaren aan ons voorbij. Ja soms, in hachelijke momenten, als de nood nijpend werd, als alles opriep tot krachtige daden, dan verstomde wel de klacht over het schaduwachtig karakter van het menschelijk bestaan, maar zoodra de greep van het gevaar weer begon los te laten, kwam als onmiddellijk weer uit de schuilhoeken van het hart te voorschijn het ijle gevoel, dat al ons levensgebeuren langs ons heen glijdt als een film, dat het ons nooit tot in de kern van ons wezen beroert, dat we nooit met de volle intensiteit van ons willen en kunnen erin betrokken zijn. Een mensch behoudt altijd een zekere distantie tegenover zijn eigen levenservaringen, tegenover datgene wat hij zelf ondervindt en doet. Hij is er nooit voor de volle 100 % van zijn innerlijke energie in geabsorbeerd, hij verdrinkt er niet in. Daarom behoudt de mensch, hoe ingrijpend zijn belevenissen ook wezen mogen, altijd in meerdere of mindere mate het besef dat hij niet geheel „weg" geweest is, niet geheel opgeslokt geweest is, in datgene wat over hem kwam. Hij was altijd tegelijkertijd acteur en toeschouwer, hij deed het en hij zag het, er liep een droomtrekje door al zijn lotgevallen.

Welnu, met deze droomgevoelens wordt grondig afgerekend, zoodra wij de essentie van het leven een reis noemen. Van een reis mag ik allerlei dingen zeggen, maar dit ééne staat toch wel onomstootelijk vast, dat zij werkelijkheid is. Het leven van een mensch moge op sommige momenten verrassend veel gelijken op een droom, op een nachtmerrie misschien, maar als het een reis is, dan is geheel die gelijkenis toch slechts schijnbaar. Zelfs in de momenten waarin het door en door onreëel schijnt te zijn, is het toch nog in hooge mate werkelijk en gewichtig. Er groeit iets, er gebeurt iets, we gaan ergens heen. Als straks het einde van het leven gekomen is, staan we niet meer op hetzelfde punt, waar we aan het begin waren. Al het gebeuren is niet spoorloos aan mijn hart voorbijgegleden, het heeft iets aan me gedaan, het heeft me veranderd.

Zoodra ik het leven van een mensch als een reis betitel, til ik het uit boven de sfeer der onwerkelijkheid en maak ik het tot iets van onbeschrijfelijke waarde. Er komen ineens geheel nieuwe aspecten, alle ondervindingen komen onder een nieuwe belichting. Want immers, als het een reis is, dan moet er gereisd worden, dan moet er voortgang gemaakt worden. Dan is stilstand hetzelfde als achteruitgang, dan wordt er iets van mij verwacht, iets heel wezenlijks, iets dat beslist over alles wat verder volgen zal.

Door het leven een reis te noemen wordt tegelijkertijd afgerekend met de gedachte alsof het iets zou zijn in zichzelf. Het is slechts een reis, niet minder maar ook niet meer dan dat. Een reis heeft nu eenmaal dit eigenaardig kenmerk dat zij er niet is om zichzelf. Ik reis ergens heen en het komt er op aan, dat ik dat ergens ook bereik. Een reis heeft haar maatstaf in het doel dat beoogd wordt. Niet de reis zelf is belangrijk, maar dat waarop zij uitloopt. Als ik een groote zeereis maak, kan het me uiteraard wel interesseeren of de oceaan zoo glad is als een spiegel, dan wel of wilde stormen hem in machtige beroering brengen. Het kan me interesseeren of ik een mooie hut heb, met rustige ligging op een stil gedeelte van het schip. Het laat me niet onverschillig of het eten goed is aan boord, of de bemanning gewillig en vriendelijk is, of mijn medepassagiers aangenaam zijn in de conversatie. Al die vragen zijn niet van beteekenis ontbloot, maar zij zinken in het niet bij die ééne, allesbeheerschende vraag, of ik het einddoel bereik, of het schip eindelijk de haven vindt, waarnaar koers gezet wordt. Al die kleine geneugten en ongeriefelijkheden van het leven aan boord ben ik spoedig weer vergeten, ze doen er tenslotte maar zoo bitter weinig toe. Maar dat andere, of ik het doel bereik, dat is het wat de reis tot reis stempelt. Met andere woorden, door de reisgedachte worden al onze levensvreugden en levenssmarten, worden al die genoegelijkheden en wederwaardigheden, die ons menigmaal zoo ten volle in beslag nemen, gedegradeerd tot tweederangs-werkelijkheden, die slechts weinig gewicht in de schaal leggen. In laatster instantie gaat het om een geheel andere zaak, om de vraag n.l. of ik het einddoel van de reis bereik, of ik in veilige haven binnenvaar.

Nu is het wel waar dat op dien tocht dien wij de levensreis noemen, het verband tusschen de tweederangs-werkelijkheden en het bereiken van het einddoel veel inniger is, dan b.v. op den grooten mailstoomer, waarover we spraken. Bij dien mailstoomer is het zoo, dat de machtige motoren en de voortwentelende schroeven zich niets aantrekken van het gekibbel en geflirt van de passagiers. Zij doen zonder onderbreken hun werk en ze stuwen het groote schip door dag en nacht voort over de wereldzeeën. Op de levensreis is dat anders. Alle vreugde en teleurstelling, die een mensch in zijn leven ondervindt, zijn in zekeren zin tweederangs-werkelijkheden, ze zinken in het niet vergeleken bij de vraag naar het bereiken van het doel. Maar die vreugde en teleurstelling kunnen op dat bereiken van het doel toch wel invloed hebben, ze kunnen er op ingrijpen en het vertragen of bevorderen. Dat wil niet zeggen dat b.v. alle prettige ervaringen den mensch vooruit brengen en alle tegenspoeden hem achteruit voeren of omgekeerd. De subtiele invloed, die van onze ervaringen en belevingen uitgaat op onze reisroute zijn veel moeilijker na te rekenen en laten zich niet onder één formule brengen.

Er bestaat een Engelsch versje waarin deze dingen diep en juist onder woorden worden gebracht:

Ships are sailing east and ships are sailing west,
And it is the same wind that blows.
(Schepen zeilen Oostwaarts en schepen zeilen Westwaarts, toch is het dezelfde wind die waait.)

De bedoeling van deze regels is deze, dat dezelfde uiterlijke omstandigheden, teleurstellingen en zegeningen den eenen mensch verharden en den anderen dichter tot God brengen, den een verbeteren en den ander verbitteren. Hoe dat alles echter ook zijn moge, één ding is duidelijk, dat in het groote complex dat wij menschenleven noemen, de tweederangs-werkelijkheden wel terdege ook ingrijpen op de groote werkelijkheid van het bereiken van het doel.

Nu we deze dingen duidelijk voor ons zien, is het niet van belang ontbloot, wanneer we de reisgedachte nog iets nader in oogenschouw nemen, en haar zien in schriftuurlijk licht.

Het kan niet ontkend worden, dat de reisgedachte Bijbelsch is. Boven hebben wij reeds gewezen op enkele woorden uit den Hebreënbrief die dat onomstootelijk vaststellen, woorden die spreken over het zoeken van een beter vaderland en over een belijden dat zij gasten en vreemdelingen op aarde zijn. De liederen hammaäloth, de liederen van den opgang naar Jeruzalem, die gezongen werden bij de groote feesten, zijn stuk voor stuk pelgrimsliederen, die de Kerk van Christus zingt bij haar opgang naar het Jeruzalem dat boven is.

In twee woorden uit het Nieuwe Testament komt de reisgedachte voorts nog in alle klaarheid naar voren.

In de eerste plaats denk ik hier aan het woord van den Heiland, waar Hij zijn discipelen oproept: „gaat in door de enge poort; want wijd is de poort en breed is de weg die tot het verderf leidt en velen zijn er, die door dezelve ingaan; want de poort is eng en de weg is nauw, die tot het leven leidt, en weinigen zijn er, die denzelven vinden." (Matth. 7 : 13, 14.) In deze beide verzen wordt eerst gesproken over een ingaan door een poort. Ieder mensch gaat door een poort, sommigen door een wijde en anderen door een enge poort. Achter die poort ligt een weg. Die weg kan breed zijn en smal. Hier wordt het geheele menschenleven vergeleken met een tocht, eerst door een poort en dan over een weg. Ook zij die niet gelooven gaan door een poort, ook zij volgen een weg, ook zij zijn dus reizigers, want ook zij hebben hier geen „blijvende stad". Maar die breede weg eindigt in de verderfstad, hij kan niet voeren tot het „leven", in dien volmaakten zin des woords, waarin de Schrift dat woord zoo gaarne gebruikt. Reizigers zijn wij allen, het hangt er slechts van af of we door de goede poort gegaan zijn en den goeden weg gevonden hebben. Wij willen hier niet dieper ingaan op de beeldspraak van poort en weg, duidelijk is, dat de Heiland hier het leven in het schema brengt van een reis. Het is niet alleen van belang een goed begin te maken, door de goede poort te gaan, maar men zal ook den goeden weg, den smallen weg tot het einde toe moeten bewandelen.

Ditzelfde beeld vinden wij ook weer terug in de brieven van Paulus. In het 10e hoofdstuk van zijn eersten brief aan de Corinthiërs bespreekt de apostel de pelgrimsreis van het

oude volk Israël door de woestijn naar het land Kanaän. Allerlei ervaringen, die Israël op die reis ondervonden had, de wolk en de doorgang door de Roode Zee, en het eten van het manna en het drinken van het water uit de steenrots, worden door hem in hun geestelijke beteekenis verklaard. Ze worden machtige werkelijkheden, die zich één voor één afteekenen in het leven van al het volk van God van alle eeuwen. Op den achtergrond van die woestijnreis van Israël teekent zich af een andere reis, een reis door de geestelijke wildernis met al de verzoekingen, die daaraan verbonden zijn. In dat schema wordt als het ware het geheele Christenleven samengevat.

Wanneer we nu deze beide plaatsen iets nader in het oog vatten, blijkt ons al spoedig dat de pelgrimsreis waarover de Schrift spreekt, anders is dan een levensreis in den gewonen zin des woords.

In de eerste plaats is de pelgrimsreis, zooals de Schrift haar beschrijft, een reis waarvan het einde zeker is. Een mensch is niet uit eigen beweging ertoe gekomen om zijn voeten te zetten op den weg des vredes, hij is door God ertoe geroepen, God heeft hem er op geplaatst, en God waakt er ook voor, dat hij het einde bereiken zal. Hij laat niet varen het werk zijner handen. Dat is al aanstonds een hemelsbreed verschil met alle pelgrimsgedachten die wij bij andere godsdiensten vinden. In het evangelie is het altijd zoo dat alle initiatief, alle actie wezenlijk van God uitgaat. God is het, die uit de veilige beschutting van land en maagschap Abraham uitroept, om te beginnen aan zijn pelgrimstocht, maar diezelfde God is het dan ook, die het einde ervan met zekerheid geven zal. Iemand die eenmaal werkelijk door de enge poort gegaan is, dat is: die door God door de enge poort getrokken is, die behoeft zich geen zorgen te maken, of hij den smallen weg wel tot een goed einde brengen zal.

Als er één ding vast staat, dan is het dit, dat God hem veilig zal brengen op de plaats der bestemming. Geheel die pelgrimsreis, alles wat daarmee samenhangt, wordt ons in de Schrift in een ander licht geplaatst. Het is niet de zoekende mensch, die moeizaam en tobbend voort gaat naar het hemelsch vaderland, maar het is de onwankelbare trouw Gods,

die den menigmaal onwilligen en ongehoorzamen mensch, ondanks alle verzoeking, brengt naar het doel, dat Hij zich gesteld heeft. Die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen, en die Hij geroepen heeft, die heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, die heeft Hij ook verheerlijkt. De pelgrimsreis in den schriftuurlijken zin des woords is een reis zonder geklag en getob, zij is een gaan in de zekerheid der beloften Gods. „De wachter Israëls slaapt of sluimert niet."

In de tweede plaats sluit de schriftuurlijke opvatting van de pelgrimsreis ook dit in, dat men zich alle momenten van die reis door de trouwe zorg van Christus omgeven ziet. De wildernis moge wildernis zijn, maar overal in die woestijn zijn toch de duidelijke teekenen van Christus. De lichtende wolk, die des nachts voortgaat, is Christus: Ik ben het licht der wereld, die Mij volgt zal in de duisternis niet wandelen. Het manna dat regent op de geloovigen, het brood uit den hemel, is niemand anders dan Christus. De steenrots „die volgde", dat wil zeggen: die overal gevonden werd, was Christus. Op de groote en moeilijke reis naar de eeuwige stad is de geloovige geen dag zonder Christus. Het Woord van Christus gaat mee als een licht op het pad en een lamp voor den voet. Het avondmaal is de voortdurende verzekering van het hemelsch brood dat gebroken is. De bescherming en beveiliging die van Hem uitgaan, geven aan geheel die reis een rust en een zekerheid, die ook in de bangste oogenblikken bewaard blijven. „Het leven is mij Christus!"

Een derde gedachte, die zich onmiddellijk hieraan aansluit, is, dat het begrip pelgrimsreis in den schriftuurlijken zin, zoowel kan worden toegepast op de Kerk als geheel alsook op ieder geloovige afzonderlijk. De Kerk als geheel maakt haar pelgrimstocht door de wereldgeschiedenis naar den grooten dag, dat zij met Jezus Christus, haar hoofd en haar Heer, voor eeuwig zal vereenigd worden. Krachtens haar wezen is de Kerk altijd een reizende Kerk, zij heeft hier geen blijvende plaats, zij is in heel haar gerichtheid gekeerd naar de voleinding der wereld. Op die groote pelgrimsreis passeert ze haar Mara's en haar Meriba's, ze wordt gewikkeld in heftige worstelingen en maakt tijden door van droogte en honger. Onder

hen die meereizen zijn er, van wie geldt dat droevig woord, dat „God in hen geen welgevallen gehad heeft" (1 Cor. 10 : 5). In geen enkelen vorm van cultuur of staatsbestel kan de Kerk zich blijvend vastzetten, ze wordt er ieder oogenblik aan herinnerd, dat ze uit alle tijdelijke en aardsche verbindingen kan worden uitgejaagd, en dat ze dan weer alleen komt te staan, alleen met het Woord, alleen met Christus. Zoo gaat ze voort den moeitevollen weg door de eeuwen.

Diezelfde pelgrimsgedachte is echter ook van toepassing op ieder geloovige afzonderlijk. Dat kan niet geschieden in den zin alsof alle stations van den weg kunnen worden uitgestippeld. Wij mogen als beginpunt nemen den doorgang door de Roode Zee, waardoor, naar ons Doopsformulier zoo treffend zegt, „de Doop beduid wordt". Wij mogen ook als eindpunt nemen den doorgang door de Jordaan, de doodsrivier, die ons scheidt van het Heilige Land. Maar dat groote gebied dat tusschen die twee ligt, kan niet in kaart worden gebracht, en het zou dwaasheid wezen het wél te doen. Ik mag niet zeggen dat een geloovige eerst nog langs den Sinai moet en dat hij dan komen zal aan de woestijn Paran enz. Wij mogen niet uitstippelen, dat een geloovige een lange reeks van stations moet passeeren en dan die stations gebruiken als kenmerken, om te toetsen of het wél met hem is. God werkt niet langs zulke vaste schema's en wij mogen zijn Woord niet misbruiken, om daar gedachten uit te zoeken, die Hij er niet mee bedoeld heeft. Maar wel mogen wij dit zeggen, dat ieder geloovige een reiziger is. Hij legt een bepaalden weg af, en op dien weg moet hij ook vorderen. Het moment komt, dat God hem zal oproepen en dat de weg dus beëindigd is. Dat moment kan vroeg komen en het kan ook laat komen, niemand van ons kan zeggen hoe lang God het rijpingsproces wil voortzetten en hoe lang het nog zal duren voor Hij de laatste hand aan ons slaat. Wanneer we dat in het oog houden, kunnen wij, elk voor zich, met die pelgrimsgedachte onzen winst doen.

Hier komen wij nu echter aanstonds te staan voor een vraag van zeer ingrijpende beteekenis. Is de beteekenis van ons leven voldoende uitgeput, wanneer ik het schets als een pelgrimsreis? Doe ik niet te kort aan de overweldigende volheid

van dat leven, wanneer ik alles samentrek op dat ééne gezichtspunt? Is het niet veel meer dan een reis, is het niet boven alles een taak, en verdraagt zich deze taak-gedachte wel met de reisgedachte?

Wij leven als geloovigen in een wereld met ontzettende spanningen, met grootsche verwachtingen, een wereld vol van bitteren nood en ellende. Is heel die wereld met al haar problemen en conflicten niets anders voor ons dan alleen maar woestijn, waar we doorheen moeten om in het Land der belofte te komen? Hebben wij er geen enkele roeping, dan alleen deze eene, te waken, dat wij er behouden weer uit komen? Mag ik niet meezinnen met hen die zich aftobben over de vragen van nieuwen wereldopbouw? Mag het me niet diep beroeren, wanneer alles rondom mij wringt en botst? Mag ik niet fel bewogen worden, door het lijden van mijn volk, door de zware lasten van het drukkend leed, dat volk na volk bedreigt? Moet ik mijn oogen sluiten voor alles rondom mij, en alleen als een pelgrim mijn weg zoeken, door de wereld heen, en is dan mijn hoogste doel „de wereld te verlaten en mijn oude natuur te dooden"?

Er komen regels in mijn gedachten uit overbekende liederen:

> Waarheen pelgrim, waarheen gaat gij,
> 't Oog omhoog en hand aan hand?
> Wij gaan op des Vaders roepstem
> Naar Gods huis in 't Vaderland.

Of ik denk ook aan dat andere bekende gezang:

> Komt, laat ons voortgaan, kind'ren,
> Want d' avond is nabij,
> En stilstaan kan licht hind'ren
> In deze woestenij.
> Komt, sterkt opnieuw den moed!
> Den wandelstaf geheven,
> Om hemelwaarts te streven;
> Zoo wordt het einde goed.

Is dat nu werkelijk waar? Is deze wereld alleen maar woestenij voor mij, alleen maar barre wildernis? En moet ik dan,

midden in deze wereldschokkende tijden rustig voortgaan met „hemelwaarts te streven"?

Ik wil eerlijk bekennen, dat nu ik het zóó zeg, die geheele reisgedachte me in de ooren klinkt als ragfijn egoïsme. Laat die donkere wereld maar in haar ellende omkomen! Laat die dorre woestijn maar verschroeien! Als ik er maar behouden doorheen kom. Dan schud ik het stof van mijn voeten, dan laat ik die verschrikkelijke wereld met vreugde achter me, en ik hef opnieuw den wandelstaf als een die met al het gejaag en gewoel hier op aarde niets te maken heeft.

Er komt een bepaald type van menschen voor mijn geest, menschen met iets dweeperigs in hun oogen, iets onwerkelijks in hun houding. Menschen die dierbaar spreken over het Vaderland waar wij heen reizen, en die het niet de moeite waard achten, om hier op aarde voor Christus te leven en voor Christus te sterven. Menschen die niets gevoelen van de orkanen die nu over de wereld trekken. Menschen die er geen flauw idee van hebben, wat er in deze dagen gezucht, geworsteld, gestreden en geleden wordt. Als volkeren vaneen scheuren, als werelddeelen tot op de fundamenten bewogen worden, als alles rondom hen gist en kookt, dan doen ze de luiken dicht, zetten de radio af, en zingen: waarheen pelgrim, waarheen gaat gij? Is dat nu het ideaal? Moeten we allen zóó worden als zij? Moeten wij niet mee-branden van binnen als alles brandt? Mogen we niet mee-zuchten en kreunen nu de wereld in haat en chaos dreigt onder te gaan? De Genestet heeft eens gesproken van zielen, die voortstrompelen „naar hun eng, bekrompen hemelpoortje", en dan belijdt hij van zichzelf te willen worstelen „op des levens breede, diepe stroomen". Ik moet bekennen dat die opstandige woorden van dezen dichter me heel wat Christelijker in de ooren klinken dan het stichtelijk gejammer van die onwereldsche pelgrims. Pelgrims willen we zijn, maar niet alleen maar pelgrims. In de bewogenheid van deze wereld willen we mee bewogen zijn, het verscheurt ons van binnen, we hijgen er onder. We staan met onze voeten midden in den laaienden gloed van den wereldbrand, we worden er zelf door verschroeid en we willen er door verschroeid worden, liever dan ons van al het kreunen en kraken rondom ons niets aan te trekken.

DE CHRISTEN EN ZIJN MOEILIJKHEDEN

De Christelijke Kerk heeft in den loop der eeuwen verschillende stemmingen doorleefd. Er zijn tijden geweest, dat ze machteloos was om in te grijpen in het politieke en maatschappelijke leven, maar dat ze een groote werfkracht bezat, dat ze over de gave beschikte duizenden tot het geloof te bewegen. Er zijn tijden geweest, dat ze vermoeid neerzeeg onder den verpletterenden indruk van al de machten, die tegenover haar stonden. Op sommige momenten klopte de nood van de wereld rondom haar zoo dringend aan haar poorten, dat ze in ongeremde vitaliteit zich ertoe zette, om haar licht te laten schijnen op elk gebied van leven en van denken. Er kwamen ook oogenblikken, dat ze geen uitzichten meer had in deze wereld, dat ze met dwingende kracht herinnerd werd aan het bovenwereldsche van haar bestemming en toekomst, en dat ze zich vastklemde aan haar pelgrimschap als aan den eenigen zin van haar bestaan. Het is moeilijk te zeggen, welke ontroeringen nu de overhand hebben, soms schijnt het alsof de Kerk in deze dagen staat in de verlegenheid van het niet meer te weten, hoe ze zich gevoelen moet. Maar dit ééne ziet ze toch wel, dat, als pelgrim-te-zijn beteekent zich van de wereld niets aan te trekken, zij daarin met geen mogelijkheid vrede vinden kan.

Maar weer komt de vraag in ons op: is dat eigenlijk noodzakelijk? Ligt het in het reiskarakter van ons leven opgesloten, dat we nergens oog voor hebben dan alleen voor ons spoorboekje? Mag ik op reis geen gesprek aanknoopen met mijn medepassagiers, die met mij in dezelfde coupé zitten? Gaat de smart van mijn medereizigers mij niet aan? Kan ik niet reiziger zijn en tegelijk werker? Kan ik op het schip, waarmee ik mijn tocht maakt, niet tegelijk diensten doen, wonden heelen, zorgen stillen? Beteekent het reiziger-zijn, dat ik noodzakelijk met dweeperige oogen moet rondloopen en dag aan dag moet uitkijken of de haven nog niet in het zicht is? Moet ik me scheef en onhandig door het wereldgewoel heen bewegen als een die er niet bij hoort, die niet op zijn plaats is? Of kan ik meedragen aan het leed en de bitterheid van deze wereldperiode en toch tegelijk pelgrim zijn? Ja, is het misschien zóó, dat ik des te beter kan meetorsen aan den last, naarmate ik meer me

reiziger weet, dat ik des te beter reizen kan, naarmate ik meer geleerd heb benauwd te zijn in de benauwdheden van hen die rondom mij staan?

De apostel Paulus zegt over deze dingen ergens gedachten, die in dit verband ons bijzonder treffen moeten. Ieder geloovige, zoo toont hij aan, weet dat het fundament al gelegd is, nl. Christus, en dat geen ander fundament meer gelegd kan worden. Op dat fundament kan de geloovige bouwen, en hij kan dat doen op allerlei wijzen, met gebruikmaking van allerlei materiaal. Hij kan het doen met goud, zilver, kostbaar gesteente, hout, hooi, stoppelen. Aan het einde zal alles in het vuur van het gericht gebracht worden, en dan eerst zal blijken van hoedanigen aard het gebouw geweest is. Als dan al ons werk verbrand wordt, dan zullen wij zelf nog wel behouden worden, omdat God het fundament in ons gelegd had, maar deze behoudenis zal ons ten deel vallen „als door vuur" (1 Cor. 3 : 13). Het beeld dat de apostel hier gebruikt is wel anders dan dat van een reis, maar de gedachte is toch zeer gemakkelijk in ons betoog in te voegen. Het is mogelijk dat iemand wel het einde der reis bereikt, dat hij wel eenmaal de veilige haven binnengaat, maar dat zijn geheele levenswerk toch vernietigd wordt, omdat het niet deugdelijk was samengesteld. Hij heeft wel het einde bereikt, maar er is geen kracht van hem uitgegaan, er zijn geen werken, die hem volgen zullen. In deze gelijkenis ligt wel zeer duidelijk opgesloten, dat het lang niet onverschillig is, hoe we op reis ons gedragen. Het is niet alleen van belang of we het einde bereiken en het geloof behouden, maar het is ook van onschatbare waarde, of we gedurende de reis tot een zegen zijn, of we meetillen aan de bange vragen van onzen tijd, of we strijden voor den Naam van onzen Koning.

Nergens vindt ge deze twee gedachten mooier samengeknoopt, dan in het 10e vers van Psalm 119 (berijmd). Daar staan ze in één adem achter elkander:

> Ik ben, o Heer, een vreemd'ling hier beneên;
> Laat Uw geboôn op reis mij niet ontbreken.

Dat is zuiver en volkomen terecht samengevoegd. Een vreemd'ling, iemand die op reis is, maar op die reis hebben wij

Gods geboden noodig. Niet alleen om tot onze bestemming te komen, maar ook opdat ons leven waarlijk vruchten drage. Reiziger en tegelijk bouwer, vreemdeling en tegelijk gehoorzame dienstknecht. In het land der vreemdelingschap sluiten we niet onze oogen, stoppen we niet de ooren toe, maar we staan er als levende menschen, als kinderen van dien God, die alzoo lief de wereld gehad heeft, dat Hij zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft.

Reiziger door de woestijn, die kan schreien om de woestheid van die woestijn, en die alle kracht kan inspannen om de woestijn meer bewoonbaar te maken, en toch tegelijk pelgrim, die weet, dat hij reist naar een andere wereld, dat zijn voeten eenmaal staan zullen in „uw poorten, o Jeruzalem!"

Pas wanneer we deze twee gedachten samenzien, hebben wij den echten evangelischen blik op het leven van den geloovige ontvangen. Gasten en vreemdelingen op de aarde zijn wij, en toch worden we genoemd een zoutend zout, een licht op een kandelaar, een stad op een berg. Nooit kunt ge van deze tweevoudige roeping één lid verwijderen, of ge doet ernstige schade aan het duidelijk bevel Gods. Pas doordat het ééne levende werkelijkheid is, wordt het andere mogelijk. Ge zijt des te beter pelgrim, naarmate ge beter licht op den kandelaar zijt.

Hoewel niemand daarover iets met zekerheid zeggen kan, is het mogelijk toch niet te gewaagd de veronderstelling uit te spreken, dat de Kerk van Christus aan den ingang staat van een nieuwe periode harer geschiedenis. Het lijkt niet ondenkbaar, dat in den tijd die nu komen gaat, de pelgrimsstemming, die reeds verbleekt scheen, weer opnieuw aan kracht winnen zal. Mogelijk zullen we het meer dan eens noodig hebben, elkander te bemoedigen met de woorden:

> 't Hoofd omhoog, het hart naar boven,
> Hier beneden is het niet!

We zullen meer eschatologisch leeren leven, meer leven en denken met het aangezicht gekeerd naar den eindtijd, waarin de Heer komen zal. Onze ziel kan wel eens bezwijken van groot verlangen naar dien dag, waarin de Rechtvaardige Rechter van hemel en aarde verschijnen zal. Moge het altijd zoo zijn, dat de catacomben waarin de Kerk soms genoodzaakt

wordt te leven, nooit voor haar worden tot schuilkelders, waarin ze wegvlucht voor de spanning der wereld. Wanneer dreigende nood ons ooit weer zal leeren ons pelgrims te gevoelen, die in de woestenij van deze wereld niet stil kunnen staan, laat het dan altijd zoo wezen, dat we als pelgrims voortgaan te arbeiden aan de roeping, die God ons heeft toevertrouwd. Reizende arbeiden en arbeidende reizen. In het arbeiden hoe langer hoe meer reizen. En juist omdat we reizen, daarom kunnen we arbeiden. Wij weten dat wij het van deze wereld niet behoeven te verwachten, dat het in diepste wezen „hier niet is", en omdat we dat weten, zijn we niet teleurgesteld als zoovele schoone dingen ons bij de handen afbrokkelen. We kunnen altijd goeden moed houden, omdat we op weg zijn naar een stad die fundamenten heeft, en omdat we weten, dat onze God en Vader door de branding van dezen wereldnood heen den dag van Zijn heerlijkheid zal doen komen.

✶

PROF. DR K. DIJK:

JONGE REIZIGERS

Er staat in een bijbelsch reislied een overbekend, onovertroffen schoon woord voor jonge menschen.

Ik bedoel de aangrijpende vraag uit Psalm 119: *waarmede zal de jongeling zijn pad zuiver houden,* en het eenvoudige en toch geweldige antwoord: *als hij het houdt naar Uw Woord* (vs 9).

Aan die vraag en aan dat antwoord moet ik denken nu ik vanmiddag spreek over *jonge reizigers,* want deze vraag, die zich op het jonge leven richt, spreekt van een *pad* en ziet den jongeling op een *weg.* Zij denkt hem dus niet in de rust of in het spel; zij ontleent haar beeldspraak niet aan den arbeid of aan den wedstrijd, maar zij ziet hem gaan op een pad, en stelt ons de jongeren voor als loopende door dit vaak moeilijke en verwarde leven, waarin vooral voor jonge menschen de gevaren verbijsterend vele zijn. Deze vraag gaat er dus van uit, dat, en zoo ben ik heel spoedig bij mijn onderwerp, de jongeren *op reis* zijn; op den weg, die door deze tijdelijkheid naar de eeuwigheid voert, zijn niet alleen ouderen maar ook jeugdigen; loopen niet slechts in het langzame tempo der zekerheid de mannen en vrouwen uit den vollen zomer van dit leven, maar ook in de rappe pas van de dartelende lente de jongens en meisjes, die op dit levenspad, ieder op het zijne, nog vroolijk zingen van jeugd en moed en kracht.

Jonge reizigers.

Zoo beschouwt dus de Bijbel onze jeugd, maar is die visie niet te zwaar en te gewichtig voor jonge menschen?

Ik vermoed, dat wanneer vooral de jeugd van vandaag zich hoorde aanspreken als: jonge reizigers of mede-reizigers naar de eeuwigheid, ze zou „gieren" over zoo'n verouderde ernstigdoenerij en zonder veel argumenten deze kwalificatie van haar lenteleven zou afwijzen.

Zij *op reis* en als *pelgrims* op reis...., geen denken aan. Nu ja, ze is wel vol idealisme op stap naar een eigen positie in dit leven en ze is wel bezig te rijpen naar den bloeienden levenszomer, wanneer de bloesems van de lente zich tot vruchten hebben gezet; zoo bezien zijn onze jongeren wel in „wording" en in „ontplooiing" en zeker niet in rust, maar zouden zij *pelgrims* wezen? mag hun leven met een reis vergeleken worden en zien ze zichzelf als vreemdelingen op deze aarde? dit moge goed zijn voor ouden van dagen en een welkome levenskijk in den laten avond, als alle geluiden van den drukken dag verstillen, maar dit past niet bij de jonge idealen van de jeugd en is lijnrecht in strijd met haar levensverwachting. Zij droomt immers van dit leven de stoutste droomen. Zij wil op deze aarde het paleis van haar geluk bouwen. Zij zoekt hier haar blijvende stad. Zij dorst hier naar haar innigst geluk, en zou zij zich nu laten indeelen bij de pelgrims, die deze wereld als een woestijn, hun thuis hier als een soort karavansera, zichzelf als vreemdelingen beschouwen en wier reis*doel* heel uitgesproken ligt in de eeuwige toekomst na dit tijdelijk leven? Zou dit leven voor haar niet meer zijn dan een jeugdherberg, waarin ze even vertoeft om dan weer verder te trekken, rusteloos verder?

Bederf, zoo roept men ons van alle kanten toe, bederf de jonge menschen niet met zulk een zware levensbeschouwing; noem de ouden, die van deze aarde niets meer te verwachten hebben, gerust pelgrims, en reken ook de vaders en moeders, wier jeugd vóórbij is, tot de reizigers naar de eeuwigheid...., maar hun kinderen? de jonge menschen? Zeker in den zomer willen ze graag „trekkers" zijn, die van dorp tot dorp hun tochten uitstrekken, maar „levensreizigers"? spaar hun toch zulke ouderwetsche benaming, die niet meer past bij dezen tijd en bij de naar het leven hunkerende onstuimige jeugd; ze wil juist *leven* en van *dit leven* nemen, wat zij krijgen kunnen.

Het schijnt heel moeilijk om tegenover zulke sterke bezwaren ons onderwerp te handhaven en onze jongens en meisjes aan te spreken als: „jonge reizigers"; het heeft er veel van, dat ik opzettelijk de greep op het jonge leven wil laten schie-

ten door zóó hun aandacht te vragen, en toch durf ik hen *jonge reizigers* en zelfs *jonge pelgrims* te noemen.

Eerst jonge *reizigers.*

De levensreis begint immers niet pas wanneer de onbezorgde lente voorbij is en de ernst van het leven diepe rimpels trekt in verweerde gezichten.

Zij vangt aan zoodra er een uur van ons leven slaat; zij begint bij onze geboorte, en het staat zelfs zoo, dat onze kinderen zich diep ongelukkig zouden gevoelen, indien ze niet op reis waren naar den leeftijd, waarop ze te niet kunnen doen hetgeen eens kinds is. Ze willen immers allen graag „groot" worden. Ze dragen allen een tooverstaf der hoop, die een nabije toekomst doet blinken van blijden glans; ze zien, de een scherper dan de ander, in hun levenslente den bergtop voor zich, dien ze bereiken willen en waarheen de weg van hun idealisme hen voert. In dezen zin reeds zijn onze jongeren op reis, maar, en nu richt ik me persoonlijk tot hen, als die top bereikt is en je ideaal werkelijkheid wordt, is de reis niet uit. Dan staat ons leven niet stil. Dan wordt de tijd geen eeuwigheid. Dan vervliegt onze zomer tot herfst en de dagen van den herfst snellen naar den winter, en, zoo zingt de psalm der vergankelijkheid, wij vliegen daarheen.... Die reis nu is reeds aan den gang, wanneer in 't jonge leven de harten vroolijk kloppen in den slag der onbezorgdheid. Dan *is* ze begonnen. Jullie, jongeren bent op weg. Je reis kan zelfs in je zonnige lente ineens uit zijn. Ook daar kan het einde van den tocht liggen. Niet allen reizen door tot den winter. Velen vallen zelfs eer de zomer komt, en dien ernst, dien hoogen ernst kun je probeeren weg te lachen; je kunt er over heen willen dansen en luchthartig een ander levensbeeld droomen, maar dit is de volle, ja vaak ook harde werkelijkheid; een realiteit, die je, kinderen van dezen zakelijken, ruwen tijd, dringt tot bezinning en die van je eischt de eerlijke beantwoording van de vragen *hoe* je reist en wat het doel is van je levensreis. *Jonge reizigers....*, deze kwalificatie moge wat oudmannig schijnen maar ze is waarachtig, en onder de groote schare, die langs de levenswegen trekken, zijn ook de jongeren, al loopen ze in hun eigen tempo en al draagt hun reis ook een eigen, sterk geprononceerd karakter.

Maar nu dat andere: zijn de jonge menschen ook *jonge pelgrims* op weg naar de eeuwigheid?

Mag ik onze jongens en meisjes *pelgrims Gods* noemen en ze zien als jonge Christenen, — wat ik liever zeg dan christelijke jongeren —, op het pad, dat ook voor hen trots hun jeugd geen effen baan is maar een vaak doornige en steile weg naar de eeuwige bestemming?

Dit klinkt wel buitengewoon ernstig en dit lijkt overspannen van geladen vroomheid, maar is het inderdaad te zwaar?

Wanneer je geluisterd hebt naar wat vroeger gesproken is over *het leven een reis* heb je kunnen hooren dat *allen,* dus ook jullie jonge menschen, op weg zijt naar het eeuwig huis, en dat tot die reizigers ook zelfs onze kleine kinderen behooren.

Laat ik nu nog een stap verder mogen gaan, en zeggen, dat onder hen, die zich door Gods genade pelgrims weten naar het Vaderhuis hierboven en die met volle waardeering van het aardsche leven toch het beter vaderland hierboven zoeken; onder hen, die het leven heel scherp zien in het licht der eeuwigheid als een pelgrimstocht, ook, en geloofd zij de Heere, Die Zijn verbond houdt, jongeren zich bevinden, en het reislied van de breede schare, die van kracht tot kracht voortgaat, is niet alleen een zang, waarin zware verdiepte stemmen klinken, die van veel ervaring mogen getuigen, maar een psalm, die ook schoon wordt door den frisschen, hoogen, soms schellen klank van het jonge, nog juichende leven.

Van die jonge klanken spreekt de Heilige Schrift op velerlei wijze.

Zij zegt ons, dat God in Zijn verbond ook een plaats geeft aan het jonge leven, en zóó sterk zelfs, dat Hij uit den mond der zuigelingen Zich sterkte grondvest en lof toebereidt; zij predikt, dat God met Zijn heilige eischen en met Zijn rijke beloften ook komt tot de kinderen en over hun lenteleven valt het milde licht van Zijn genade; zij opent ons deze visie, dat in de gemeente, die op weg is naar het hemelsch Jeruzalem, ook de kinderen begrepen zijn en zij aan den Koning der Kerk toebehooren; zij brengt ons deze jeugdboodschap, dat Jezus onder Zijn discipelen ook de jeugd wil zien, omdat

hunner is het koninkrijk der hemelen, en de eeuwigheidsreis van Gods pelgrims heeft haar beginpunt waarlijk niet alleen in den middag of in den avond van het leven, wanneer de „vroolijkheid heeft plaats gemaakt voor een levensernst", die meestal een kind is van vele en zware zorgen. Deze reis vangt aan, zoodra het jonge leven Jezus Christus toebehoort, en ook Zijn jonge volgelingen gaan achter Hem als pelgrims naar het eeuwig doel, dat zij door Zijn kracht zeker zullen bereiken. *Ik schrijf u, jongelingen, want gij hebt den booze overwonnen; ik schrijf u, kinderen, want gij hebt den Vader gekend; ik heb u geschreven, jongelingen, want gij zijt sterk en het Woord Gods blijft in u en gij hebt den booze overwonnen* (1 Johannes 2 : 13, 14). Zij, aan wie zoo geschreven wordt, weigeren het pelgrimskleed niet, want welke jongere den pelgrimstocht te zwaar vindt, omdat hij jong is, kan Jezus' discipel niet zijn.

Mits, en ik haast me om dit er bij te voegen, we niet vergeten, dat deze reis in het jonge leven een eigen karakter draagt en de jonge reizigers in den grooten tocht naar de eeuwigheid een eigen, hun van God gegeven, plaats hebben.

Ze zijn anders dan de ouderen en de ouderen zijn anders dan zij, en deze variatie, deze veelkleurigheid wordt veel te veel over 't hoofd gezien.

Een van de hoofdbezwaren, die ik tegen Bunyan's meesterwerk heb, is wel dit, dat, en dit is geheel in de lijn van het Methodisme, het christelijk leven teveel gevormd wordt naar één model en de Pelgrimsreize de veelvormigheid en verscheidenheid in het leven voorbijziet.

Zij vestigt den indruk alsof iedere Christen het pad moet afloopen, dat de held uit dit religieuse epos door allerlei strijd en moeiten heen bewandeld heeft, en alsof er geen weg naar den hemel gaat dan over en langs de ijdelheidskermis en door de poel mistrouwen heen.

Men ontmoet dan ook wel menschen, die, Bunyan's boek als een soort Evangelie vereerende, van oordeel zijn, dat alles, wat hierin genoemd wordt, door ieder Christen moet worden of zijn doorgemaakt en dat voor allen dezelfde eisch en ook dezelfde strijd geldt.

Maar deze uniformiteit is niet in overeenstemming met

wat de Schrift over het leven van Christus' volgers leert.

Zeker, dit leven kan, zooals wij hier doen, bezien worden vanuit het gezichtspunt van een reis, en nader onder het aspect van een pelgrimstocht, maar dit beteekent niet, dat deze tocht voor alle kinderen Gods precies gelijk is.

In het onderscheid van levenswegen en in de variatie van levensroeping openbaart zich de veelkleurige wijsheid Gods, Die schept en geen copieën maakt, en de tocht zelf van een en denzelfden mensch is in de lente anders dan in den zomer en stelt aan den ouderdom geheel andere eischen dan aan de jeugd.

Wie dit vergeet doet aan de levensverscheidenheid schromelijk tekort; schakelt gelijk waar ongelijkheid wezen moet; maakt de reis vlak en eentonig, en vergrijpt zich ook aan het jonge leven, omdat hij èn de vragen èn de roeping van dit jonge leven voorbijziet.

Dit leven heeft naar het bestel van Hem, Die alle ding schoon maakt op zijn tijd, een eigen taak en tegelijk ook eigen behoeften en eigen problemen, en die nooden en die vragen worden door den *pelgrimstocht* niet opgeheven.

Jonge pelgrims, en nu leg ik allen nadruk op het praedicaat *jonge,* zijn andere reizigers dan oude; het reisdoel moge gelijk, de reisgids moge dezelfde, de Leidsman geen andere wezen, maar de reizigers zijn anders, heelemaal anders, en zou God, in Wiens hand onze tijden zijn, daarmee niet rekenen? Hij wil onze jongeren *jong* zien, en daarom hoort Hij op den pelgrimstocht hun jonge lach en schouwt Hij hun jonge vreugde, die Hij heiligen wil in Zijn dienst, en kent Hij ook hun jonge vaak onstuimige vragen, die door Hem van den tocht naar de eeuwig-blijvende stad niet buitengesloten worden.

Wanneer nu God het jonge leven jong laat en het zóó opneemt onder de pelgrimsschare zullen wij als Zijn navolgers de jeugd niet willen verouden als zij met al de heiligen de reis, de groote Christenreis aflegt naar het hemelsche vaderland.

Wij blijven de jonge reizigers *jonge* pelgrims noemen met den klemtoon heel sterk op de kwalificatie jong, en wij mogen weten, dat het pelgrim-zijn aan de jeugd niets te kort doet.

Er is zelfs wisselwerking.

De reis naar de eeuwigheid stempelt het jonge leven met dien ernst, dien God naar recht van onze jongens en meisjes in hun jeugd vragen mag, maar de jeugd geeft op haar beurt aan de reis weer die bekoring, welke er naar het bestel van den allesbestierenden Koning in het jonge leven zijn mag.

Welke nu deze bekoring en.... tevens het gevaar is, dat in haar ligt opgesloten?

Ik zie de bekoring van het jonge pelgrimsleven vooral hierin, dat de reis naar het eeuwige land door het optimisme van de jeugd een idealistische exponent krijgt; jongeren zijn enthousiaste trekkers; jongens en meisjes zijn vaak onvermoeide wandelaars; zij kunnen loopen en worden niet moe, ze wandelen en worden niet mat, de onstuimigheid spreekt haar onrustige taal en stelt haar soms onbekookte eischen; het evenwicht is vaak nog zoek en kan daarom het te snelle tempo nog niet remmen en verstillen, en.... dit jonge idealisme hebben wij op den pelgrimstocht broodnoodig; het is onmisbaar om de ouden voor verstarring te bewaren en de tragen op te jagen uit den langzamen tred, waarin ze langzamerhand versuffen zouden; het is een kostelijk tegenwicht tegen alle behoudzucht, die zoo heel licht binnensluipt en het voortvaren en haasten belemmert en vertraagt. Maar, en hiervoor moeten de oogen wijd open zijn, aan die bekoring en aan heel de *jonge* pelgrimsreis zijn tal van gevaren verbonden. Ik denk weer aan de zooeven reeds genoemde vraag uit Psalm 119 : 9 *waarmede zal de jongeling zijn pad zuiver houden?* Dit wordt heel speciaal voor den jongere van jaren gevraagd. Hem dreigen dus bijzondere gevaren, waardoor hij zijn pad niet recht kan houden en heel gemakkelijk afdwaalt, en welke zijn die? Denk nu niet in de eerste plaats aan de ijdelheidskermis van Bunyan en aan de „genoegens der wereld"; denk ook niet alleen aan de bioscopen en cabarets, waarin menig jong leven den duivel ten prooi valt, want er zijn heel andere en m.i. zwaardere moeilijkheden voor onze jeud, en ik ben blij, dat in den laatsten tijd de christelijke romanschrijvers voor deze problemen hun oogen wijd geopend hebben. Ik zie voor onze jonge reizigers veel fellere moeilijkheden in de geweldige conflicten, waarvoor het leven hun

plaatst, en die ze vaak ontmoeten in de botsing tusschen hun gedachte van het leven en hun visie op het leven, en .... God. Telkens schijnen onze wegen en Gods wegen met elkaar in strijd te komen; keer op keer kunnen we de werkelijkheid, bijzonder van deze dagen, niet rijmen met Gods waarheid; elken dag drijven er wolken van onbegrepenheid voor het licht van Gods liefde en recht, en de vragen stormen over onze jonge harten en slaan als een wilde vloed over de teere velden van het jeugdige leven. Vooral in dezen fellen tijd ziet ge die crisis van alle kanten, en.... zouden er op den tocht naar de eeuwigheid wel ouderen zijn, die het zóó moeilijk hebben als de *jonge reizigers*, die zich in gehoorzaamheid aan Gods roeping en door Zijn genade jonge pelgrims weten en ook jonge pelgrims willen zijn, maar zich telkens weer afvragen, waarom boven hun jonge pelgrimstocht de hemel vaak strak en gesloten blijft.

Daarom nu vraagt het reislied: *waarmede zal de jongeling zijn pad zuiver houden?*

Daarom valt het velen zwaar *pelgrim* te zijn.

Daarom luisteren velen naar de bezwaren, die tegen den pelgrimstocht van de jeugd worden ingebracht en die ik zooeven noemde, al is men ook genezen van de romantiek der vorige eeuw, die het leven louter zag als een droom, waarin de sierlijke bloemkroon der jeugd „zich spiegelde in het kristallijn van der tijden stroom" en „blonk van vroege schoonheid".

Voor deze bezwaren, die ik hier niet behoef te herhalen, gaan wij zeker niet uit den weg.

Wij houden hieraan vast dat de pelgrimsreis ook een reis voor jongeren is, en dat er, ondanks alles wat het zuiverhouden moeilijk maakt, een antwoord is op de vraag van het reislied.

Psalm 119 geeft dit antwoord zelf: *als hij dat houdt naar Uw Woord,* en in deze weinige woorden ligt het geheim besloten van een blijde en veilige reis in de jeugd naar de eeuwigheid.

Want *naar Uw Woord* wil dit zeggen, neen niet, dat de Bijbel een soort ethisch vademecum voor ons wordt, waarin we kunnen opslaan wat mag of niet mag; ook niet, dat in de Heilige Schrift ieder pad is afgebakend en elke reisroute

precies geteekend is, zoodat je uit dien Bijbel maar hebt af te lezen, hoe je gaan moet; evenmin, dat de Schrift een handboek is voor allerlei lastige gevallen of de oplossing geeft voor de vele moeilijkheden, waarmee je worstelt, maar dit, dat je door het geloof en dat geloof alleen de Schrift zoekt te verstaan; je jong leven in het licht van die Schrift beziet; uit die Schrift leert kennen wie God is en wie Jezus voor je zijn wil, en diezelfde Schrift beluistert als het Woord Gods, dat je toeroept: gedenkt aan je Schepper in de dagen van je jeugd. *Naar Uw Woord* houdt niet in het voortstrompelen op een afgebakend levenspaadje naar een eeuwige stad, maar den kloeken, blijden loop van alle jonge discipelen en discipelinnen van Jezus Christus, die *beproeven welke de goede en welbehaaglijke wil Gods is* (Romeinen 12 : 2) en van harte zeggen:

> U zoekt mijn hart, mijn oog blijft op U staren,
> Laat mij van 't spoor in Uw geboôn vervat.
> Niet dwalen, Heer, laat mij niet hulploos varen.

Daaraan wil ik terstond iets verbinden.

Wanneer dit antwoord van Psalm 119 het juiste is, en daaraan twijfele niemand, behoort het ook tot de jonge levensreis en tot hun jonge levenstaak om den zin, den rijkdom, de diepte van dit parool: *naar Uw Woord* te verstaan, en dit is alleen mogelijk indien zij dit Woord kennen, of beter nog: leeren kennen. Jonge reizigers moeten den eenig juisten reisgids nog grondig bestudeeren. Het behoort tot hun taak om zich in de van God gewilde route in te werken. Zij worden geroepen om zich met alle kracht te werpen op het onderzoek van des Heeren Woord en aan de beginselen, die God in dat woord heeft neergelegd, en hun jeugd is de door hun Schepper gegeven tijd om dat onderzoek te verrichten. Dan is het de tijd van de zaaiïng. Dan wordt de oogst voorbereid. Dan wordt het leven gevormd. Dan vindt de oefening voor den strijd plaats. Dan is het de tijd van het leeren, van het in zich opnemen, van het zich bezinnen op belijden en strijden, en het jonge leven, dat dezen tijd verwaarloost, dat niet den tijd wil uitkoopen maar dien wil uitleven, is ontrouw aan de roeping, waarmede, neen niet menschen, maar God tot de jeugd

komt; leer in je jonge dagen de eerste beginselen naar den eisch van Mijn weg. Een ontrouw, welke jammerlijke levensverspilling ten gevolge heeft en voor de toekomst niets dan teleurstelling met zich meebrengt, ook al heeft men de jeugd gevuld met allerlei spel en sport en met velerlei vermaak en ontspanning. Jezus Christus roept Zijn jonge pelgrims om hun levenslente zóó te besteden, dat zij weten, wat het zeggen wil *naar Uw Woord* te reizen, en deze roepstem hebben ze niet alleen individueel te gehoorzamen in hun persoonlijk Schriftonderzoek maar ook gemeenschappelijk; de band aan hun jonge medereizigers verplicht hen om met hen deze schoone taak te verrichten, en zoo heeft het jeugdwerk, dat de geestelijk-zedelijke vorming van onze jeugd als hoogste doel stelt, een plaats op den pelgrimsweg, een plaats in de reis naar de eeuwigheid, die zonder kennis van den gids, welken Gods Geest Zelf heeft gemaakt, niet kan volbracht worden. Jonge reizigers mogen en moeten hierin elkander en zichzelf dienen en, zoo zij zich in eenzelvigheid isoleeren, zullen zij wel bedenken, dat God hun ook in deze dingen een gemeenschapsroeping geeft, die ze om Jezus' wille te vervullen hebben.

Daarbij mogen ze zich hiervan verzekerd houden, dat op die reis en dit werk Jezus Christus hun voorgaat, en dat Hij geen oogenblik de Zijnen loslaat of hen uit het oog verliest.

Hij is de Leidsman, de groote Reisleider, Die ook het jonge leven verzoent en verlost, en voor onze jongens en meisjes de Voleinder wil zijn van hun nu nog teer en bloeiend geloof.

Hij is de Voorlooper, Dien we allen gehoorzaam hebben te volgen, en ook tot de jonge reizigers gaat de roep uit:

> Wandelt maar stillekens achter Hem aan.
> Hij kent uw krachten; Hij richt uw schreden.
> Moeilijk wel dikwijls voor wie ze betreden —
> toch nooit te moeilijk is er de baan:
> Hij gaat vooraan; Hij gaat vooraan.

Hoe dit mogelijk is?

Alleen, wanneer onze jongeren door het geloof bij Jezus' kruis hun plaats kennen en biddend hun leven stellen in Zijn dienst.

Op dit laatste leg ik hier allen nadruk.

We hebben het tegenwoordig druk over de vele moeilijkheden van onze jeugd, die we bedreigd zien in de ruwe stormen van dezen tijd, en ik ontken deze moeilijkheden niet; ik zou niet graag één van onze jongeren afstooten door z'n strijd en twijfel te bagatelliseeren, en de spanning, waarin het jonge leven zich in den wirwar van deze dagen bevindt, is ontzaglijk fel; zeker, we weten wel, dat er ook veel namaak- en surrogaatproblemen zijn, en dat bij meer dan een twijfelaar de problematiek een mode-artikel is geworden; we moeten voorzichtig wezen met veler gesuggereerde en gesimuleerde vertwijfeling, waarin ze pogen interessanter te wezen dan de eenvoudige jongens, die maar zóó gelooven; we kennen de studeerkamer-klanten wel, die heel gewichtig een dominé apart moeten spreken en alleen lijden aan een gewichtigheidskoorts, die voor Gods koninkrijk een ellendige ziekte is; maar.... toch, dit alles neemt niet weg, dat ook vele jongens en meisjes het zwaar te verantwoorden hebben, en de weg voor tal van *jonge reizigers* moeilijk en steil is. Het valt ook voor hen niet mee om Christen te zijn. De raadselen vermenigvuldigen zich. De toekomst is donker. Wat komt er van onze idealen terecht? O God, waar is Uw heerlijkheid en Jezus, waar is Uw rijk? och, de storm giert zoo en ik kan haast niet verder en wat moet ik nu? Op al die vragen weet ik maar een antwoord: bij Jezus schuilen en Hem volgen, al is het ook duistere nacht om ons henen; geen enkele vraag en geen enkele moeilijkheid geeft ons het recht op onze reis onze schreden in te houden en het tempo te vertragen.

Dat klinkt misschien heel hard en koud.

Maar onze Bijbel leert het ons niet anders, en Jezus Christus, Die de moeilijkheden en den strijd van de jonge harten veel beter kent dan wij, komt met geen anderen eisch.

Zeker, Hij rekent op de jonge levensreis met hun vragen en spanningen, maar Hij zegt voor alles: gelooft alleenlijk; Hij handhaaft ook voor onze jeugd den regel des koninkrijks: niet zien en nochtans gelooven; Hij vraagt vóór alles gehoorzaamheid, en Hij vordert eerst: *gedenkt aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap;* Hij zegt: moeilijkheden of geen moeilijkheden, gij zijt Gods bondelingen, jongens en meisjes, Mijn pelgrims, en nu verwacht Ik, dat ge, ook met een hart

vol vragen, Mij volgend verder reist en dat alleen naar des Vaders reisplan.

Dat is ook het geheim van het geloof.

Gelooven is niet, dat wij eerst op al onze vragen een antwoord en van al onze raadseltjes een oplossing krijgen, maar dat wij met al onze moeilijkheden ons aan Jezus gewonnen geven en Hem, zij het dan ook in schuchter vertrouwen, kennen als onzen Zaligmaker en Koning, op Wiens stem wij gaan, omdat „veilig met Jezus" steeds de baan is.

In dit geloovig vertrouwen en in deze geloovige gehoorzaamheid ligt de vreugde en tevens de zekerheid van de reis.

Wanneer je met een gids in het bergland op reis bent en de weg gaat over de rotsen en gletschers, moet je op die reis met hem niet debatteeren over de route en nog minder in eigenwijsheid een ander pad inslaan; wie een gids noodig heeft en dien volgt, beelde zich niet in het beter te weten, en kieze niet een schijnbaar gemakkelijker spoor. Wie dat doet verongelukt zeker, ook al is de tocht met den gids geweldig steil en moeilijk begaanbaar. Het doel van de reis wordt alleen bereikt, wanneer we den gids achterna loopen, soms heel stevig aan hem verbonden, en zonder reserve op hem vertrouwen.

Zoo kun je, jonge reizigers alleen tot het groote doel en in het eeuwig vaderland komen, wanneer je onvoorwaardelijk, trots alle moeilijkheden, die in je hart stormen, den grooten Leidsman Jezus Christus volgt, en aan Zijn reisgids door het geloof getrouw blijft.

Dan mag je aan dien Leidsman wel *al* je levensnooden vertellen en ook al je vragen voorleggen, maar *Hij* weet het en *Hij* heeft altijd gelijk, hoe wonderlijk ook Zijn weg wezen mag, en je houdt je pad alleen zuiver, wanneer je het houdt naar Zijn Woord in hartelijke liefde en kinderlijke gehoorzaamheid.

God vraagt jonge pelgrims, die door Zijn hand zich laten leiden en niet Hem verdringen door hun opstandigheid.

Daarbij moet ik nog op een voornaam ding wijzen.

Onze *jonge reizigers* vormen een deel van het groote reisgezelschap, dat naar de eeuwigheid trekt, en hebben in die schare een eigen plaats, maar die plaats is er één onder de

velen. Of laat ik het anders zeggen: de jonge pelgrims moeten wel bedenken, dat zij niet alleen den weg afleggen maar met vele anderen gaan, en .... dat ze met die anderen te rekenen hebben. Dat is, omdat dit zelfverloochening en zelfopoffering kost, voor iederen reiziger niet gemakkelijk maar vooral niet voor jongeren, die de neiging hebben om de wereld voor zich op te eischen en aan anderen bijna geen plaats te gunnen. Met hen, zoo meenen ze, met de jeugd, moet meer gerekend worden. Voor hen, voor de jeugd, is de toekomst. Aan hen, aan de jeugd, is de taak der reformatie, en .... ja, dan is het, waar aan deze overdrijving ook vaak vele ouderen meedoen, voor hen soms heel zwaar om in de praktijk er mee te rekenen, dat zij niet de eenige pelgrims zijn, en .... om hun eigen, bescheiden plaats te kennen in de achterste rijen, waar ze moeten leeren wachten totdat hun Leidsman Zelf hen naar voren roept. De jongere reizigers hebben de ouderen als ouderen te erkennen en te eerbiedigen, en al mogen en moeten ook hun stemmen klinken, zij vormen niet alleen het koor maar ook de ouderen behooren daartoe en zelfs nemen dezen de eerste plaats in. Deze erkentenis is ook een stuk van de pelgrimsreis. Te gaan waar Jezus ons plaatst en met die plaats tevreden te zijn behoort ook bij den grooten tocht naar het eeuwig huis. Te willen meeloopen in het tempo, waarin allen gaan kunnen, is ook een eisch van den pelgrimsgang naar het beter vaderland, en de jonge pelgrim, die volgen wil door het geloof, aanvaardt die plaats en eerbiedigt dit tempo om Jezus wil. Hij begeert zijn gaven gewillig en met vreugde aan te wenden ten nutte van alle anderen; wij gelooven op de reis naar de eeuwigheid *de gemeenschap der heiligen.*

Dit dooft den glans der jeugd niet.

Jonge pelgrims blijven toch *jonge* reizigers.

Jonge trekkers met een hart vol idealen.

Jonge discipelen en discipelinnen, die op weg zijn naar het eeuwig huis, in wier oogen de glans van de hoop tintelt, en wier voeten snellen in het tempo van jeugdige voortvarendheid.

De naam pelgrim moge dan te zwaar en te ernstig schijnen voor onze jongens en meisjes, die het leven nog willen plukken, zooveel God hun geeft, hij wordt toch, wanneer Jezus de

jeugd met dien naam noemt, tot een naam van vreugde, want hij spelt, hoe paradoxaal dit moge klinken, de hoogste levensverwachting en het zekerste levensdoel.

Neen, de rijkste verwachting van het leven kent niet de jeugd, die, bekoord door den roep van het heden, gegrepen door de intuïtieve verlangens naar deze wereld, afgetrokken van de hemelsche dingen, waar Christus is, de eeuwigheid uit haar gezichtsveld heeft verdrongen en meent, dat het hier beneden wel is; het zekerste levendoel wordt niet nagejaagd door die jonge mannen en vrouwen, die den prijs der roeping Gods hebben vaarwel gezegd en nu alleen droomen van aardsche grootheid en weelde en heerlijkheid.

Deze droom blijkt straks ijdelheid te zijn en de ontgoocheling van de teleurgestelde jeugd, die een toekomst wilde zonder Christus, zal bitter wezen.

Alleen de jonge reizigers naar de eeuwigheid, die het zich een eere rekenen pelgrims Gods te zijn, kennen de vaste levensverwachting, want hun idealisme reikt over deze aarde naar de wereld Gods aan den anderen kant van den tijd, welke wereld eenmaal op deze aarde dalen en haar vervullen zal.

Dat ideaal wordt werkelijkheid.

Jezus Christus zal ook de jonge reizigers tot dat doel, tot het einde van de reis brengen, en niemand van hen, die Hem gegeven zijn, blijft achter.

Hij zorgt voor het volledig getal van Zijn pelgrims, en niemand, ook geen anti-christelijke macht van dezen tijd, die naar de jeugd grijpt, kan ze, al zou zij ze in haar organisatie dwingen, uit Zijn hand rukken.

Zij blijven *Zijn* reizigers, en in die wetenschap gaan wij getroost de toekomst tegen, al schijnt het ook, dat in die donkerheden voor de jeugd van vandaag geen plekje licht meer straalt en het rijk van Christus de jonge garde verliezen zal.

Christus' koninkrijk verliest niets en lijdt geen nederlagen.

Onze groote Voorlooper raakt geen van Zijn volgers kwijt.

Ook geen van de *jonge pelgrims,* die Hem met een waarachtig geloof toebehooren en met de ouden het reislied zingen:

Ik ben, ja ook in mijn jeugd, een vreemd'ling hier beneên,
Laat Uw geboôn op reis mij niet ontbreken.

✶

PROF. DR M. J. A. DE VRIJER:

WAT IS BEKEERING?

In de serie „De Christen en zijn moeilijkheden" zou de vraag „Wat is bekeering?" feitelijk het eerst aan de beurt moeten zijn gekomen. Immers een reis onderstelt tweeërlei: het *doel* èn het feit, dat men zich op dit doel *richt*. Eens christens reize heeft tot doel: „de eeuwigheid", ik zou liever zeggen: het doel is Gods eeuwige heerlijkheid, de ongestoorde aanbidding van den Drieëenige. Nog korter en alles in één woord samenvattend: het doel is God, Hij zelf. Wat bedoelt de christen? Wat begeert hij: alléén God. Niets anders. „Eén ding heb ik van den Heere begeerd, dat zal ik zoeken: dat ik al de dagen mijns levens mocht wonen in het Huis des Heeren, om de lieflijkheid des Heeren te aanschouwen en te onderzoeken in Zijnen tempel" (Psalm 27 : 4). Of gelijk Paulus het uitspreekt: „één ding doe ik: vergetende hetgeen achter mij ligt en mij uitstrekkende naar hetgeen vóór mij ligt, jaag ik naar het doel, om den prijs der roeping Gods, die van boven is, in Christus Jezus" (Philipp. 3 : 14). God zèlf is het allerhoogst en eeuwig Goed, de zeer overvloedige Fontein van alle goed, gelijk onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis getuigt (art. 1).

Alle godsdiensten en alle stelsels van wijsbegeerte hebben het over een allerhoogst goed. De kerkvader Augustinus zegt: het unieke van den Christelijken godsdienst is niet zoozeer, dat daarin over een allerhoogst goed gehandeld wordt; dit immers geschiedt door de philosophen óók. Maar, aldus gaat hij voort, dit is het bijzondere van ons, christenen, dat wij een allerhoogst Doel kennen, en óók den weg om dat Doel te bereiken! Of ik iemand al een ideaal voor den geest toover, spreek van een komenden heilstaat, van een paradijs, van den hemel — doch al dat heerlijks is voor mij afgesloten, wat baat mij dat lokkend ideaal? Het is geen ideaal, maar een illusie.

Mijn Utrechtsche leermeester in de wijsbegeerte, Prof. van der Wyck, zeide eens tot ons studenten op college, „een illusie is een onbereikbaar ideaal".

Maar de Heilige Schrift gewaagt van den souvereinen God, voor wien ik niet anders ben dan een zondig, sterflijk schepsel, een „menschenkind", gelijk het tal van malen bij Ezechiël heet, — van een oneindigen afstand tusschen den vlekkeloosheilige en den onheiligen mensch, — doch tegelijk en altijd weder van het zoeken door God van dienzelfden mensch. De Heilige Schrift beschrijft niet een ongenaakbaren Hemel, maar een open hemel, een hemelsch Bruiloftsmaal, waar plaats is, en als de genoodigden uitvluchten zoeken, dan blijkt er plaats te zijn voor menschen uit heggen en stegen, voor tollenaars en zondaressen. De oneindig-hooge God openbaart zich aan Zijn wereld, aan den gevallen mensch en de gevallen menschheid, die ondanks menschenschuld toch Zijn wereld, menschheid en mensch blijven, bestemd om dragers van Zijn heerlijkheid, ontferming, verzoening, liefde te zijn. „God heeft eertijds vele malen en op vele wijzen tot de vaderen gesproken in de profeten. Nu in het laatst der dagen heeft Hij tot ons gesproken in den Zoon, dien Hij gesteld heeft tot erfgenaam van alle dingen, door wien Hij ook de eeuwen geschapen heeft." (Hebr. 1 : 12). De verre God is nabij-gekomen. Niet wij zijn, kruipende en struikelende, opgeklommen tot een hooger, steeds hooger Gods-gedachte, tot steeds verhevener moraal. Maar Hij is, uit Zijn eigen welbehagen, tot den gevluchten mensch gegaan. Het Verbond van God met ons is nooit een tweezijdig verdrag tusschen twee partijen, waarbij ieder het hare te berde brengt en in de onderhandeling de beste resultaten tracht te bereiken voor zichzelve. Het Verbond Gods is van één zijde gesteld, gewild, geopenbaard en doorgevoerd, n.l. van Hem uit. Zijn Verbond is er naar Zijn eeuwigen Raad in Christus. „Hij heeft ons éérst liefgehad — daarom hebben wij lief". „Het lam is geslacht sedert de grondlegging der wereld" (1 Joh. 4 : 19; Openb. 13 : 8). Als Jesaja bidt: „och dat Gij de hemelen scheurdet, dat Gij nederkwaamt" (64 : 1), dan klinkt de vervulling daarvan in den Kerstnacht uit den Engelenzang: God héèft in menschen welbehagen. De hemelen zijn gescheurd. Vandaar het symbool op den Goeden

Vrijdag: het Voorhangsel in den Tempel te Jeruzalem scheurde van boven tot beneden. De Verlosser sterft aan het Kruis niet als een der vele martelaren, niet door een noodlot, niet door een misverstand. Maar het geschiedt van Boven af.

Vanwege zulk een eerste zoeken Gods, vanwege het weer openen door Hem van de paradijs-deur, die door des menschen schuld moest gesloten worden, is het aan 's menschen zijde niet een zaak van zin of géén zin om door die open poort binnen te gaan en Gods zoekende liefde te gelooven, te aanvaarden, te gehoorzamen. Het „doel" der „reis" is door Hem bereikbaar gesteld. Dan is het de opdracht aan den mensch den weg, die er nu *is,* te bewandelen. Wie het niét doet, is schuldig, omdat hij blijft rondzwerven, doelloos, terwijl de weg geopenbaard is. De mensch wordt van Gods wege, omdat wij de Heilige Schrift hebben, omdat er Eén is van den Vader gezonden, die van zichzelf betuigde: „Ik ben de weg, de waarheid en het leven", opgeroepen tot de reis. Er is een allerhoogst „Doel", èn het is bereikbaar. De mensch kan zich er niet van afmaken met tegen te stribbelen: „ik wil wel; ik zou wel willen; maar het gaat niet; ik kan niet gelooven". De geroepene mag maar één antwoord geven: „hier ben ik". En is hij zwak van geloof, dan zegge hij: „Heer, ik geloof, kom mijn ongeloovigheid te hulp", nochtans: de mensch ga den weg, den van God gebaanden weg, òp.

Het tweede element in de reis, n.l. naast het weten, dat er een allerhoogst „Doel" is, zich ook op dit „Doel" te *richten,* zich in beweging te stellen, het bevestigend antwoord-geven op de goddelijke uitnoodiging ter eeuwige zaligheid, dàt is: de bekeering. Om dus te blijven in de beeldspraak van Bunyan's „Pelgrimsreize van deze wereld naar de toekomende": bekeering is het welbewust beginnen en het welbewust voortzetten van het zich richten op God. Wie deze „reize" in geloof begint en voortzet, die mensch weet, wat bekeering is. Die *is* bekeerd. Zulk een mensch spreekt, in geloof, niet: „de hemelpoort staat misschien open, misschien open voor anderen, misschien open voor mij, doch dat is alles nog een open vraag", want die poort staat open, omdat God zelf haar open stelde, en ik mag er doorgaan, niet omdat ik meer of beter geloof dan een ander, meer goede werken doe dan een

ander en daarom wel aanspraak mag doen gelden op een voor-aanstaande plaats in de rij der binnentrekkenden, — maar, omdat Gods eeuwig welbehagen het zègt: „het is voor ù ook". Doch, wat Hij openbaart, heeft de mensch in geloof aan te nemen. Het Woord van God, de Blijde Boodschap, is als een graankorrel, levend, de geheele stengel en de nieuwe korrels zijn in die eene korrel samengevat, — maar de graankorrel moet in een ontvankelijken bodem neergelegd worden — anders blijft hij werkeloos. De bodem is het hart van den mensch, dat het Evangelie opvangt, niet in een vleug, niet naast allerlei onkruid ook wel aanvaardt, doch als het zaad der belofte Gods, als unieke gave Gods gelooft. Men richt zich op dat allerhoogste „doel", God, niet maar vanzelf, omdat het nu eenmaal in den loop van het leven zoo gaat, b.v. zooals een klein kind automatische bewegingen maakt, of door na-bootsen gaat praten. Een mensch kàn tot God zich wenden, maar hij kan het óók niet doen. Gelooven is altijd een besluit, een keuze om God lief te hebben en te dienen. Jozua zeide tot Israël: „*Kiest* u heden, wien gij dienen zult". — Ge kunt het óók *laten*. Gelooven is een daad als het huwelijk; ook daar is altijd een keuze vooröndersteld.

Een mensch kan zich buiten God ook op andere doeleinden richten, op wijsheid, op braafheid, op schoonheid, of omgekeerd op dwaasheid, op slechtheid, op leelijkheid — maar het ware, eeuwige leven zal hij bij géén van deze keuze vinden. Het blijft altijd leven, mooi of leelijk leven, binnen den kring van dezen tijd en van deze wereld.

Bekeering is de keuze en het besluit, dat God, Hij alléén, Koning zal zijn over ons leven. Het is de keuze van de éène parel. Er zijn wel andere parels, maar deze éène kiest de christen. En deze eene kiest hij als de eenige. Geloof is niet: een vertrouwen op God en daarnáást ook een vertrouwen op menschen, dingen, techniek, deugd of wat ook naast Hem. Ik bedoel dit niet zoo, dat wij menschen geen vertrouwen mogen stellen op andere menschen — ik bedoel het zoo, dat de lààtste grond in ons leven van het geloof God is. Wanneer ik b.v. ziek ben vertrouw ik op den arts, gebruik de medicijnen, welke hij mij voorschrijft — maar mijn *laatste* vertrouwen is: dat achter de kunde van den arts en achter de

werking zijner geneesmiddelen, alléén God het roer van mijn leven in handen heeft. Of wanneer ik mijn kind vertrouw aan de school, dan vertrouw ik de leiders dier school, hoop op hun goeden invloed ten aanzien van het karakter van mijn kind, ben overtuigd van hun kennis en talenten om deze kennis paedagogisch op mijn kind over te dragen — maar in de diepte weet ik: God regeert. De geheimenis van de kinderziel is in Zijn hand.

Zulk een geloof is dus iets gansch anders dan wat men godsdienstigheid noemt. Daaronder verstaat men het vervullen van godsdienstige gebruiken, b.v. kerkgaan, bijbellezen — op zichzelf goede dingen, doch die men ook uit gewoonte, enkel-uitwendig kan beoefenen. Geloof is van een andere orde dan de godsdienstigheid. Geloof is in God, voor lief en leed, voor tijd en eeuwigheid, voor de vergiffenis der zondeschuld, voor de levenstaak èn voor het leven nà dit leven: welbewust rusten; Zijn stem gehoorzamen, Hem en den naaste liefhebben. En de *keuze* tot zulk een geloof, dàt is: bekeering.

Wanneer men op den man af aan trouw ter kerkgaande menschen vraagt: „Is U bekeerd?" dan krijgt men zeer dikwijls een weifelend antwoord. Het kan zijn, omdat degeen die antwoordt, inderdaad niet die persoonlijke levenskeuze deed. Maar het kan óók zijn, dat men van harte in zijn Heiland Jezus Christus gelooft, met het eerste antwoord van den catechismus kan zeggen „mijn eenige troost in leven en sterven is, dat ik Zijn eigendom ben", en dan tòch niet open getuigt „ja, ik ben bekeerd". De verklaring ligt hierin, dat sinds de 17e eeuw zeer velen meenen, dat alleen zij bekeerd zijn, die tot de keuze om God als Koning in hun leven te begeeren, zijn gekomen na een visioen, na felle helleangst. Zulke gevallen komen voor, en als de verhalen daarover niet nagepraat of overdreven zijn, neem ik de waarheid daarvan aan. 't Zijn de gevallen van menschen, die als een brandhout uit het vuur zijn gered.

Maar de fout is, dat men alléén personen, die zulk een plotselingen omkeer, zulk een gezicht doorleefden, als bekeerd beschouwd. Deze eenzijdigheid is onjuist. Inderdaad de Heilige Schrift kent in Oud- en Nieuw Testament de voorbeelden van menschen, die in bepaalde levensomstandigheden, op

bepaalde wegen, die men in een verlaten en afvallen van God was opgegaan, krachtdadig, plotseling tot Hem terug werden geroepen. Koning David, die Uria had laten vermoorden met afschuwelijke omsluiering van zijn schuldige daad, kreeg op de getuigenis van den propheet Nathan een plotseling, heftig berouw en keerde zich tot God, wiens heiligheid hij zoozeer had gesmaald. „Toen zeide David tot Nathan: ik heb gezondigd tegen den Heere. En Nathan zeide tot David: de Heere heeft ook uwe zonde weggenomen, gij zult niet sterven" (2 Sam. 12 : 13). — De koning Manasse deed Juda en de inwoners van Jeruzalem dwalen, dat zij erger deden dan de heidenen, die de Heere voor het aangezicht der kinderen Israëls verdelgd had. „De Heere sprak wel tot Manasse en zijn volk, maar zij merkten daar niet op". Dan komt de gevangenschap in Babel, de dubbele koperen keten. „Maar toen Hij hem benauwde, bad Manasse het aangezicht des Heeren zijns Gods aan, en vernederde zich zeer voor het aangezicht der Gods zijner vaderen, en bad Hem; en Hij liet zich van hem verbidden, en hoorde zijne smeeking en Hij bracht hem weder te Jeruzalem in zijn koninkrijk. Toen erkende Manasse, dat de Heere God is" (2 Chron. 33 : 9—13).

Zoo vinden wij in het Nieuwe Testament de plotselinge wending in het leven van Levi den tollenaar (Mark. 2 : 14), van Zacheüs den overste der tollenaren (Luk. 19 : 9), van den genezen blindgeborene (Joh. 9 : 38), van den moordenaar aan het kruis (Luk. 23 : 39), van Saulus, „blazende nog dreiging en moord tegen de discipelen des Heeren" op den weg naar Damascus (Hand. 9), van den gevangenbewaarder in Philippi (Hand. 16 : 30). Bij die allen is er een plotseling gebeuren, een acute daad Gods aan de ziel, een omkeer, waar men dag en uur bij kan aangeven, een scherp gescheiden „voorheen" en „thans". Aan de werkelijkheid van dit gebeuren mogen wij niet twijfelen. Zij voltrekt zich tot in onze dagen. Zij zal zich aan harten in dichte duisternis, in zondig voortjagen, vertoonen tot de voleinding dezer aardsche bedeeling. In dagen van geestelijke opleving, ik denk aan die van John Wesley en George Whitefield nu twee eeuwen geleden, in dagen als wij beleefden in de Oxford-beweging nu vijf jaar geleden, komen er menschen plotseling tot een radicalen ommekeer in

hun leven, uit een dienen van deze wereld wenden zij zich ineens en resoluut tot een aanbidden van Jezus Christus, hun Heiland en Verlosser. Hoe dit zoo plotseling mogelijk is? Is het psychologisch verklaarbaar? Ja, men kan wel iets spreken over den zielstoestand dezer plotseling-bekeerden, die door zulk een genezenden storm gevolgd werd, maar er blijft hierbij een Goddelijk mysterie.

Ik weet ook van gevallen, dat menschen zich zoo ineens bekeerden en later weer terugkeerden tot een leven, naar menschenindruk, buiten God en Christus. Edmond Scherer zeide op Kerstdag 1832 Jezus gezien te hebben in een visioen. Van hem is het heerlijke lied in den Franschen Gezangbundel: „Ik ben van U, eer aan Uw Hoogen Naam, o mijn Verlosser, 'k ben van U en in mijn hart aanbid en min ik U, ik ben van U, ik ben, ik ben van U en in mijn hart aanbid en min ik U, ik ik ben van U". Maar later liet hij dit los, verwerpt de erfzonde, stelt zich het kwade als het minder-goede voor, erkent niet dè eene Waarheid, maar vele waarheden, ziet dan in geloof een poëzie, welke altijd nieuwe takken krijgt — al blijft die terugzinking hem levenslang drukken.

Ik heb ook van een Amerikaansche statistiek kennis genomen (in òns land zoude het opstellen van zulk een statistiek onuitvoerbaar zijn) aangaande personen, die bij een revival zich plotseling bekeerden: 81 % van dezen trok zich later weer terug; 19 % blééf bij de nieuwe keuze. Bij die 81 % moet men dus aan een momenteele ontroering, een auto-suggestie denken. Maar die 19 % blijft dan toch getrouw aan het plotselinge besluit Jezus als eenigen Koning te kiezen. Zelf heb ik van zulk een onmiddellijken omkeer gevallen bijgewoond in mijn predikants-leven, waar men het wonder van God kon tasten. Menschen, die ver van Hem leefden, begonnen ineens een nieuwe, Goddelijke taal te spreken. Hoe dat zoo ineens mogelijk was? Ik weet het niet. Maar ik zag en ik hoorde het.

En toch sprak ik hierboven van het gevaar eener onjuiste conclusie, n.l. dat men alléén de zoodanigen „bekeerd", „veranderd" noemt. Oordeelt men aldus, dan acht men niet „bekeerd" degenen, die van kindsbeen af door hun ouders met het Evangelie zijn bekend gemaakt, die den zegen van den Heiligen Doop, het teeken en zegel van Gods verbond, ontvin-

gen en die dat Evangelie van kindsbeen af niet hebben nagepraat, doch inderdaad: geloofd. Het zijn de discipelen als Timotheüs „met een ongeveinsd geloof, zooals het eerst gewoond heeft in uwe grootmoeder Lois en uwe moeder Eunice, en ook — daarvan ben ik overtuigd — woont in ù" (2 Timoth. 1 : 5). Zij beluisterden het Evangelie van huis uit en geloofden het. Ook dezen zijn bekeerd. Immers ook dezen kiezen als eenig doel van hun levensreis: den hoogen God en Zijne heerlijkheid, ook dezen hebben als hun eenigen troost in leven en in sterven, dat zij niet zichzelven, maar Jezus eigen zijn (Heid. Catechismus, antwoord 1).

Moet men nu zeggen: dat lijkt nu wel vroomheid in zulke personen, doch het is toch niet zoo het ware als bij David, Manasse, den moordenaar aan het kruis, den gevangenbewaarder in Philippi? Is het bij hen een christendom van verdacht allooi, misschien goud, misschien géén edel metaal — en moet men in de zielszorg en in de prediking deze zielen benauwen door te zeggen: „gij moet eerst nog de groote benauwenis, de groote beklemming, de helleangsten in — daaruit tot God om redding en een lichtstraal roepen — éér zijt gij niet bekeerd?" M.i. zeer stellig niet! Het feit, dat godvreezende ouders ons biddend ontvangen hebben, al voor onze geboorte ons den Heer hebben opgedragen, dat wij het Woord Gods op catechisatie, op de Christelijke School, op de Zondagsschool, in de Kinderkerk, ja ook als kind in den „grooten-menschendienst" hoorden en *geloofden,* dit feit is niet een toeval, een onbelangrijk iets. Het is het feit, dat God van geslacht op geslacht werkt. Zijn Verbond *is* er en de Goddelijke beteekenis en invloed ervan zullen wij niet aanranden.

Ik wil aangaande deze plotselinge bekeeringsgevallen en aangaande de in het geloof langzaam en geleidelijk gegroeide nog tweeërlei opmerken. Het eerste is deze ervaring, die ik vooral in mijn dorps-praktijk opdeed, dat er oprecht-geloovigen waren, die éénmaal in hun leven zulk een plotseling, geestelijk gebeuren hadden doorgemaakt, een stem van Boven, een text, hadden gehoord, en die den indruk op mij maakten, als ware op dàt oogenblik de klok van hun zieleleven blijven stilstaan. Steeds vertelden zij dat eene, en anders niet. Soms met een klacht, dat het na dat lichtflitsen toch verder alles

daarbinnen donker was gebleven. Ik vroeg hun dan wel: „zijt gij niet in tegenstelling tot het Woord Gods, dat zegt: gij zult het Manna elken morgen nieuw verzamelen? God laat het altijd weder regenen, in Zijn leiding, in Zijn beloften, in Zijn vertroostingen, in Zijn loutering, soms ook als Hij ons een tijd in den schemer en de geestelijke verlatenheid doet toeven — maar Zijn Woord is levend en krachtig en altijd weder nieuw — leeft gij, tegen Zijn Woord in, bij oud Manna?" Dan beperkt men Zijn leiding tot de geweldige krisis van één oogenblik, één uur, een geestelijken bruiloftsdag — en daarna kwam weer de woestijn en het zwijgen. Ook heb ik dezulken wel moeten vermanen, dat zij andere geloovigen, die zulk een boetekramp niet kenden, niet mochten geringschatten. Er zijn zelfs geloovigen, die zulke groote Goddelijke wonderen aan zichzelven doorleefden, en er slechts met den grootsten huiver van zouden gewagen. Er zijn ook voor den geloovige, gelijk Nicolaas Beets het van zijn eigen bekeering uitsprak: „wegen alleen Gode bekend". Er is in het geestelijk leven ook een heilige schroom, die niet alles uitspreekt, ook dikwijls niet uitspreken kan noch mag, wat de Heer, innerlijk aan de ziele werkt. Immers dit geestelijke leven hangt ten nauwste samen met de overige omstandigheden van het leven, met het lichaam, met het maatschappelijke zakenleven, met de kinderen, die God ons toevertrouwde. Een uitspreken van die leidingen Gods zou dus alleen volledig kunnen zijn, zoo men ook al die geweldig-belangrijke en toch tot de binnenkamer behoorende bij-omstandigheden kon vertellen, — maar dat gaat slechts in uiterst beperkten kring. Een christen-zakenman zal toch nooit aan een concurrent kunnen zeggen: „verleden week was ik bijna failliet, maar God heeft mij wonderbaar uitkomst bereid". Dat kan niet worden gezegd, omdat de concurrent aan de soliditeit van zijn mede-koopman zou kunnen gaan twijfelen. En tòch voor dien die het ervoer, was er op dat oogenblik het wonder Gods, die door de Roode Zee leidt, — die (gelijk het trouw-formulier het zegt) ons bijstaat en uithelpt „dan als wij het het allerminst verwachten".

Aan de andere zijde legt het geweten den van kindsbeen af geloovenden altijd den eisch op, zich naarstig te onderzoeken, of zij waarlijk in het geloof zijn. Wanneer men in de Zondag-

sche prediking eenvoudig zou zeggen: „Gij allen hier tegenwoordig, gij die gedoopt zijt en belijdend lidmaat werdt, ik neem aan, dat gij allen bekeerd zijt, tot ù bekeerden, richt ik mij" — dan is daar door de liefde, die alle dingen gelooft en hoopt, en door het feit, dat de prediker geen hartekenner is, een element van waarheid in. De Kerk zal nooit het Heilig Avondmaal kunnen ontzeggen aan hen op wier uiterlijk belijden en leven geen aanmerking is te maken. Maar, wee de kerkganger, die in den sluimer zinkt door de waan: „de ds heeft gezegd, dat ik bekeerd ben, ik ga trouw ter Kerk, ik houd aan de kerkelijke orde en zede vast, dus met mij is het geestelijk goed gesteld". Voor zulk een is de volgende stap, dat hij als de pharizeër uit de gelijkenis gaat bidden: „ik dank U, dat ik niet zóó ben als de andere menschen, roovers, onrechtvaardigen, echtbrekers, of ook als deze tollenaar, ik vast tweemaal per week, ik geef tienden van al mijne inkomsten". De prophetische oproep: zijt gij des Heeren? — is dan gladgestreken tot een zelfbehagend, hoogmoedig kerkisme. — Zoo zal dus de mensch met de plotselinge bekeering dieper in de Heilige Schrift, dieper in den rijkdom der geestelijke ervaring moeten worden ingeleid en zich moeten willen láten inleiden, gelijk de Schrift zegt. Zijn rust moet liggen niet in het feit der zeer speciale gebeurtenis, die hem gewerd, maar in het feit der zijn gansche leven blijvend beheerschende rechtvaardiging uit het geloof. Daarin heeft de geloovige vrede met God door den Heere Jezus Christus. Door Hem wordt de toepassing verkregen tot deze genade, waarin wij staan en roemen in de hoop op de heerlijkheid Gods. De volharding werkt beproefdheid. De beproefdheid werkt hoop; en de hoop beschaamt niet, omdat de liefde Gods in onze harten is uitgestort door den Heiligen Geest, die ons gegeven is" (Rom. 5 : 5).

De Schrift kent niet een kristalliseering van de rijke ontplooiïng des geloofs op één enkele bevinding, hoe heerlijk deze ook moge zijn. „Het geloof schraagt de deugd, de deugd schraagt de kennis, de kennis schraagt de zelfbeheersching, deze weder de volharding, de volharding de godsvrucht en deze de broederliefde en de liefde jegens allen" (Rom. 5 : 3, 4; 2 Petr. 1 : 5—7). — En degene, die den hevigen schok in zijn bekeering niet kent, zal zich de ernstige zelfbeproeving moe-

ten opleggen, waarin de mensch zich afvraagt: „is het geloof, dat ik met de Kerk belijd, ook de belijdenis van mijn eigen hart?" Ik bedoel hier niet mede, dat telkens weder eigenlijk in twijfel gesteld zoude worden, of een mensch waarlijk gelooft, want dit brengt den vasten gang des geloofs in verwarring. Immers wie op reis is mag niet telkens zeggen: „reis ik wel? is mijn richting wel goed? is mijn motief wel echt?" Tusschen waar zelfonderzoek, dat rust in de begeerte den hoogen God als zijn Vader lief te hebben en de verlammende weifeling van iemand, die tegenover zijn roeping tot den dienst Gods sceptisch staat, is een groot onderscheid. Laten beide groepen van discipelen, die der krachtdadig van den verkeerden weg teruggeroepenen, en zij die zonder een diepen val op Christus geworpen zijn, zich houden aan de Heilige Schrift. Een angstig tobben over eigen geestelijken toestand is een smaad aan de duidelijke woorden der Heilige Schrift, die spreekt van een volheid in de erbarming van Jezus Christus. Wie steeds omziet naar den dag en de ure van één betoon Zijner vergiffenis, doet tekort aan Zijn herdersleiding. De stille wateren, de ruime weide is hier en nu. Hij is gekomen, opdat Zijn schapen en lammeren leven en overvloed hebben. Een kind zegt toch ook niet aldoor weder tot Moeder en Vader: „bèn ik wel uw kind?" Er is daarbij óók een gevaar, dat men, een bepaalde geestelijke ervaring in anderen bemerkende en deze zèlf missende en benijdende, zich gaat forceeren tot stemmingen en gevoelens, die anderen hebben, ja die anderen als onmisbare kenteekenen eener ware bekeering vaststelden. Maar niet allen komen op dezelfde wijze tot bekeering. De „Dordtsche Canones" leeren: „Van deze hunne eeuwige en onveranderlijke Verkiezing ter zaligheid worden de uitverkorenen te zijner tijd, hoewel bij onderscheidene trappen en met ongelijke mate, verzekerd" (I, 12).

Ik spreek al deze dingen hier uit, omdat de ervaring mij heeft geleerd, dat vele oprechte discipelen van Christus, vooral te plattenlande, zich bedrukt gevoelen, laat ik het aldus aanduiden: door een zeker minderwaardigheidsbesef: doordat zij, die in het dorp of in het naaste dorp gelden als deskundige beoordeelaars, of iemand de bekeering deelachtig is, over hen met zeker medelijden spreken: „diè, diè is niet bekeerd, die

vleit zich" — om de tale Kanaäns te gebruiken — „met een ingebeelden hemel". Nu is het niet zoo belangrijk wat menschen over ons oordeelen. Maar den drùk wil ik wegnemen, immers die knaagt aan de geestelijke blijdschap. Oók is die druk de oorzaak, dat zeer velen juist weer te plattelande, die in geloof èn in ootmoedigheid aan het Heilig Avondmaal mòesten komen om door hun Heiland daar gespijzigd en gelaafd te worden, jaar in jaar uit, wegblijven uit de angst: „wat zouden die en die, die 't „weten", er wel van zeggen? Zouden zij mij morgen niet vragen, wat ik wel waagde te doen?"

Vanwaar is deze eenzijdige opvatting der bekeering gekomen? De reformatoren hebben in de 16e eeuw de Kerk meer bepaald bij het: „gerechtvaardigd door het geloof alleen", het *sola fide*. De oude catechismus zegt (antw. 60): „al is het dat mij mijn geweten beschuldigt, dat ik tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd heb en geen daarvan gehouden heb en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben" — nochtans ben ik rechtvaardig voor God, „alleen door een waar geloof in Jezus Christus".

Maar in de 16e en 17e eeuw werd dit reformatorische, dit paulinische geloof ook, door tienduizenden slechts uitwendig overgenomen. Als de overheid luthersch of gereformeerd werd, werden zij mèt de overheid luthersch of gereformeerd. Hun reformatie was slechts een omhangen over hun oude hart van een reformatorisch kleedingstuk.

Hiertegen rees in de 16e en vooral in de 17e en 18e eeuw bij een reeks predikers een fel protest. Zij riepen van den kansel, zij schreven in hun geschriften: „ge héét gereformeerd, maar zijt het slechts uitwendig. Ge antwoordt op de vragen van het Doopsformulier, ge gaat allen ten Heilig Avondmaal — maar kunt ge uit uw *in*nerlijke bevinding getuigen, dat ge zèlf deelgenoot aan de beloften Gods zijt? En zoo *niet*: zoudt ge dan wel ten Avondmaal gaan?" Ik denk hier aan predikers als de Teellinck's in Zeeland, Van Lodenstein in Utrecht, Schortinghuis in Midwolda. Zij kenden hemel en hel aan eigen ervaring en legden hun hoorders de vraag op het geweten: „en gìj? Gij zijt met Paschen ten Avondmaal, — maar wéét gij, dat uw geloof uit den Heiligen Geest u geschonken werd? Is uw ge-

loof het zaligmakend geloof of een „historisch" geloof? Kent gij de Heilige Schrift enkel naar de letter, of ook uit den Heiligen Geest?"

Hun protest was een wekstem tegen het sleur-christendom. Hun protest heeft ook heden nog waarde. In de 19e eeuw heeft een Kierkegaard in het christendom van Denemarken (en door heel het protestantisme van het Europeesche vasteland) klanken van gelijke trillingen ons ter ontwaking geuit. Maar het bedroevende is, dat velen, inplaats van nu aan de roepstem tot bekeering gehoor te geven, niet verder komen dan tot een besef van bekommernis, tot een verzuchting: „och mòcht ik bekeerd zijn", tot een doffe lijdelijkheid, aan het Heilig Avondmaal niet meer deelnemen onder den druk van onwaardigheid, doch, in strijd met de predikers, welke ik daareven noemde, daarbij bleven stilstaan. Dieper, dit is in strijd met de Heilige Schrift. Want deze zegt: God breekt het gekrookte riet niet. De hongerigen spijzigt Hij. Wie Hem aanroept in den nood, vindt Zijn gunst oneindig groot. Wie bedroefd is naar God, zàl door Hem vertroost worden. De bekommerde, de tobber over de vraag: „ben ik bekeerd?", maar die oprecht in zijn Heiland gelooft, blijve niet uit de Kerk weg onder het influisteren van den Booze: „zoo ge uitverkoren zijt, dan zijt ge uitverkoren en komt de bekeering wel op zijn tijd". Ook blijve men van het Heilig Avondmaal niet weg. Het Formulier noodigt de verslagenen van hart met grooten aandrang uit daar aan te zitten, ja juist hen. De reeds aangehaalde Dordtsche Canones (I, 17) spreken: „zij die het levend geloof in Christus, of het zeker vertrouwen des harten, den vrede der consciëntie, de betrachting van de kinderlijke gehoorzaamheid, den roem in God door Christus, in zich nog niet krachtiglijk gevoelen" moeten „vlijtig voortgaan in het waarnemen der genademiddelen, naar den tijd van overvloediger genade vuriglijk verlangen en dien met eerbiedigheid en ootmoedigheid verwachten" (vgl. V, 13). Ja, Voetius in de 17e en Schortinghuis in de 18e eeuw raden zelfs dengene, die zich in een „geestelijke verlating" gevoelen, tòch aan het Heilig Avondmaal deel te nemen. In onzen tijd blijven dezen in gansche streken van ons Vaderland tot schade van hun geestelijk leven daar van weg.

Als iemand mij hierop antwoordt: „mòcht ik dan hongerig en geestelijk bedroefd zijn", dan zoude ik denzulke willen zeggen, allereerst dit: ik spot met Uw bekommernis niet; ik wil met U doorspreken; ik wil naar Uw zielsonderzoek luisteren; ik wil met U spreken, zoo gij althans ook naar mij, of liever, naar de Heilige Schrift en naar de Belijdenis der Kerk wilt luisteren. Want het gaat niet om mijn inzicht, óók niet om het Uwe, maar om de spraak der Openbaring Gods, waarnaar de Kerk en de enkele geloovigen zich hebben te richten. Maar dat ik dit zoo nadrukkelijk uitspreek, vindt zijn aanleiding hierin, dat de ervaring mij leerde, hoe velen in het midden der Kerk de „bekommerden", de wegblijvenden van het Heilig Avondmaal uit ware (of onjuist geziene) bekommering, alleen maar beoordeelen als onaangename, lastige, misschien ook huichelachtige personen, die men aan minachting en spot overlevert, wier „tale Kanaäns" men als jeremiaden kenschetst. Ik wil niet ontkennen, dat er dezulken onder zijn. Maar weinigverheffende vertegenwoordigers van een beginsel vindt men bij iedere partij of richting. M.i. behoort men een geestesstrooming nooit te beoordeelen en af te meten naar de caricaturen daarvan. En ik zie in deze bekommerden een groep van discipelen in de Kerk, die met het persoonlijke leven in de gemeenschap met God en Christus, in het „steil" ontzag voor den volstrekt Souvereine algeheelen ernst maken, nooit op een lichten grondslag hun eeuwig heil willen bouwen. Zij zijn de blijvende kritiek op de „nabij-christenen", zij zijn de blijvende pleiters voor een prediking, die radicaal op de onmisbaarheid der wedergeboorte wijst.

Daarom wil ik met hen spreken en naar hen luisteren, — en altijd weer tot hen zeggen: leest den Bijbel. Wat is hij anders dan één groote boodschap Gods, dàt Hij u liefheeft, alzóó dat Hij Zijn eengeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. U zucht. Maar ik mag op uw zuchten óók wel zeggen: het is u tot schuld voor God, wanneer u Zijn genadegave in Christus niet in geloof en gehoorzaamheid aanneemt. Het Koninkrijk der hemelen is voor de kinderkens. Waag het op den eenvoud van het Evangelie. Laat u van het Heilig Avondmaal, als de Heere noodigt, niet terughouden. Iemand zeide

eens tot mij: „dan eet en drink ik mij althans geen oordeel", maar is het niet óók een beleediging van den Gastheer (en dus een oordeel voor U) Zijn koninklijke uitnoodiging *niet* te aanvaarden? De pharizeërs zeiden: „Doe dit, doe dit, volg duizend voorschriften op, dan gaat de hemeldeur *wellicht* voor U open". Het Evangelie zegt: de hemeldeur stàát open, vanwege Gods welbehagen — gaat binnen!

„De geheele wereld is voor God verdoemelijk. Zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods. De bezoldiging der zonde is de dood", het zijn geweldige stemmen uit de Heilige Schrift. Maar deze spreekt even geweldig: „een ieder, die gelooft, dat Jezus de Christus is, is uit God geboren. Wij weten, dat de Zoon van God gekomen is en ons inzicht gegeven heeft om den Waarachtige te kennen; en wij zijn in den Waarachtige, in zijnen Zoon Jezus Christus" (1 Joh. 5 : 1, 20).

U wordt tot bekeering geroepen. Zegt U nu: „ik kan mijzelf niet bekeeren" — dat is ook aan de eene zijde waar, omdat óók achter de bekeering het geheimenis staat, dat het niet desgenen is, die wil noch die loopt, maar des ontfermenden Gods. Maar: als Hij roept en wenkt, heb ik alleen te gehoorzamen! En dan is het met het geestelijke kindschap Gods als met het kleine kind, dat zal gaan loopen. Het houdt zich vast aan een meubel. De kracht om te loopen is er wel, doch het kind durft de ruimte niet in, alleen. Maar vader staat aan de andere zijde en zegt: laat los en kom hier. Nu làát het kind los, beweegt zich naar vader toe in geloof op zijn stem en: het loopt! Zóó is de bekeering van een mensch tot God. Ook daar: eigen zwakheid, gebrek aan moed; ook daar: 't mysterie van Hem, die roept. Máár Zijn stem noodigt — ga! Zoovelen den Christus aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, n.l. die in Zijnen Naam gelooven, welke niet uit den bloede, noch uit den wil des vleesches, noch uit den wil des mans, maar uit God geboren zijn" (Joh. 1 : 12 en 13). Wij moeten boven onze weifeling en twijfeling, boven onze bekommernis en onmacht, boven ons rekenen uit — en ons in geloof werpen in het denken en spreken en noodigen Gods. Immanuël — God is met ons. God *is* liefde. Hij heeft ons het eerst lief.

Laat dan de richting in Uw leven, die *niet* naar God is gekeerd, welbewust los! Die richting is verkeerd! Keer U om. Zeg: ik was niet op weg naar God; ik had Hem vergeten, Hem losgelaten. Zeg: dat is mijn schuld. Maar laat het daarbij niet! Voeg er het *positieve* bij: Nu wil ik mij naar Hem wenden, dien ik vergat en verwaarloosde. Ik keer mij tot Hem, die zich door de gave van Zijn eengeboren Zoon mij bekend maakte — de Bijbel zegt het! Ja, U kiest mijn hart eeuwig tot zijn Koning. Dat is, wat Petrus (Handel. 3 : 19) noemde: „beter u en bekeer u".

Neen dat „beteren", dat „boete doen" is niet een vermoeienis van geest en leven, een dit betreuren en dàt nalaten en dàt wat kalefateren aan uw lekkend levensschip. Maar boete doen is het zich afwenden van den weg, die niet op God en Zijn Koningschap uitloopt. Zeg dan enkel in geloof: „Heer, hier ben ik. Heer, ik geloof, kom mijn ongeloovigheid te hulp".

Is een bekeerd mensch beter, braver dan een on-bekeerd mensch? Dikwijls maakt men aanmerking op het nog altijd weinig aangename humeur, op de niet altijd rechtschapen en betrouwbare handelwijzen van sommige vrome menschen. Ik keur een slecht humeur (als 't niet door ziekte is veroorzaakt) en een schijnheilig leven onvoorwaardelijk af! De boom wordt aan de vruchten gekend. *Maar* toch is het mogelijk, dat degenen die men zoo bekritiseert (en terecht bekritiseert), bekeerde menschen zijn. De bekeering noemde ik de keuze van een nieuwe levensrichting. Die keuze vindt haar middelpunt in het hart van den mensch. Dat middelpunt is van nu aan het middelpunt van een hart, dat alles op God wil betrekken. Het geheele hart wordt door dit nieuwe middelpunt beheerscht. Maar al is in beginsel het oude voorbij en alles nieuw geworden, dat oude werkt nog nà en dit nieuwe moet steeds meer alle elementen van dat bekeerde hart doortrekken. Luther's eerste der 95 Stellingen van 1517 zegt: een christen moet zich levenslang bekeeren. En de Heidelbergsche Catechismus plaatst de bekeering in het hoofdstuk der dankbaarheid als een levenslang afsterven en een levenslang opstaan. De afsterving van den ouden mensch is een hartelijk leedwezen, dat wij God door onze zonden vertoornd hebben,

en die hoe langer hoe meer haten en vlieden. De opstanding van den nieuwen mensch is een hartelijke vreugde in God door Christus, en lust en liefde om naar den wil van God in alle goede werken te leven" (Heid. Catech. Zondag 33). Uit het feit, dat de Heidelbergsche Catechismus de bespreking over de bekeering niet plaatst in de hoofdstukken, die handelen over de ellende of de verlossing, maar in dat der dankbaarheid, blijkt de diepe gedachte der Kerk, dat de bekeering het geheele leven van den discipel tot het einde omspant. Niet om hem aldus altijd weer angst aan te jagen: „ge meent wel te gelooven, maar ge kondt u wel eens vergissen". Neen, want Gods genadegave staat eeuwig vast. Ook niet om de gevallen van een plotselinge bekeering op zijde te schuiven. De Kerk kan en mag zulks nooit doen, omdat de Heilige Schrift en de feiten in alle eeuw te duidelijk het tegendeel bewijzen. Maar het ééne oogenblik der òmkeering sluit niet uit, doch in: den levenslangen groei van het nieuwe leven, uit zaad tot halm, uit halm tot vrucht. Het beginsel is bij alle discipelen hetzelfde. De wijze, waarop God Zijn kinderen leidt, is bij ieder weer anders — en tòch zijn zij allen in Christus door het geloof. Gelijk de een heel anders tot bekeering komt dan de ander, zoo heeft de eene discipel een heel anderen, geestelijken levensloop dan de andere. De moordenaar aan het kruis kwam op éénzelfden dag tot bekeering èn tot de volle aanschouwing in het hemelsch Paradijs. En Saulus op den weg naar Damascus kreeg op één oogenblik de bekeering èn de taak nog vele jaren, in strijd en veel druk, het Evangelie, dat hem op dien weg naar Damascus geopenbaard werd, te mogen prediken.

Die verschillende leiding, een vrijwel gelijktijdig bekeerdworden en ingaan in Gods heerlijkheid, èn een lang leven in den dienst des Heeren als bewust discipel en getuige, zien wij ook heden nog. Ik heb gevallen van bekeering op het sterfbed bijgewoond, wonderdaden Gods te elfder ure. Maar ik denk toch, dat die geredden, nog een oogenblik in de laatste smarten op hun levenstaak terugziende, zullen hebben gezucht: „had ik dit maar eer geweten en aldus van mijn Heiland langer kunnen getuigen". Een enkele maal zag ik op het sterfbed plotseling zùlk een groote, geestelijke heerlijk-

heid openbaar worden, dat ik in stilte hoopte, dat er géén lichamelijke beterschap mocht intreden, huiverende hoe zùlk een heerlijkheid de worsteling met de kilte van het alledaagsche leven dan weer zou moeten ingaan. Er blijft hier een groot geheimenis. Het grootste deel van de verschillende levensleiding der verschillende discipelen gaat schuil in het Gode alleen bekende plan met Zijn kinderen. Ook ligt er achter de plotselinge ommekeer, die wij bekeering noemen, een voorbereiding Gods, in de verschillende levensgebeurtenissen, waarvan de bekeerde zelf dikwijls slechts een deel bemerkt. Paulus gewaagt in Galaten 1 van zijn plotselinge bekeering. „Het behaagde God zijnen Zoon in mij te openbaren"; hij voegt er onmiddellijk bij: „Hij heeft mij van mijner moeder schoot aan afgezonderd en door zijne genade geroepen" (Gal. 1 : 15, 16). Achter de plotselinge, fel aangrijpende gebeurtenis op den weg naar Damascus ligt Gods levenslange praeparatie, ja, en daarachter ligt het aanbiddelijk wonder van Gods verkiezing, die „den heiligen en Godvreezenden zielen eenen onuitsprekelijken troost geeft" (Dordtsche Canones I, 6). Achter het weinige, dat wij weten zelfs over onze eigen bekeering, staan de alles dragende trouw en voorzienigheid Gods. In ziekelijken zin lijdelijk mag de mensch niet zijn, hij wordt opgeroepen tot boete, bekeering, geloof, tot het: „kiest uw Koning". „Heden, indien gij Zijn stem hoort, verhard u niet, maar láát u leiden" (Psalm 95). Maar alle draden van het borduurwerk Gods aan ons zelven in de bekeering van Hem geschonken, ontwaren wij niet. En daarom óók is het niet zoo vreemd, wat de Nederlandsche Kerkvader Wilhelmus à Brakel in zijn „Redelijke Godsdienst" (I, 363) schrijft: dat de meeste geloovigen hun bekeeringsure niet weten.

Ik heb hier over de bekeering gehandeld. Ik hoop niet, dat U, lezer, nu met een zekere ijdelheid tot de conclusie zijt gekomen: „ik heb over de bekeering toch altijd wel het dogmatisch-juiste inzicht gehad". Belangrijker, ja in den grond alléén belangrijk voor u, is, of gij bekeerd zijt. Een joodsch spreekwoord zegt: „bekeer u een uur vóór uw dood". Dit is hetzelfde als het Bijbelsche: „heden"! „Nù is het de tijd des welbehagens, zie nù is het de dag des heils" (2 Cor. 6 : 2). Moge het in uw ziel, lezer, stil klinken: „ik weet in wien ik geloofd

heb; ik ben verzekerd uit den Heiligen Geest, dat ik des Heeren ben. Uit Zijne hand zal niemand mij rukken. Zijn genade laat mij niet los. Hij zal Zijn werk voor mij voleinden". Dat is de harteklank, die gewaagt van een waar antwoord op de vraag: „wat is bekeering?"

✶

PROF. DR J. H. BAVINCK:

ANGST!

Onder de vele woorden, die wij in dezen tijd weer opnieuw hebben leeren spellen, behoort ook dit kleine woordje angst. Talrijke menschen hebben in hun gansche leven niet geweten wat angst eigenlijk is, ze hebben hem nooit werkelijk in de oogen gezien, totdat ze in dezen oorlogstijd voor het eerst hebben leeren verstaan, wat die angst beteekent. Onder felle bombardementen, als aan alle kanten het gedonder gehoord wordt van ontploffende bommen, als muren wankelen, als de aarde zelf begint te beven, dan komt er iets in het hart, wat er vroeger nooit geweest is, dan legt de angst beslag op alle gedachten.

Het is een wonderlijk ding, deze angst. Hij is anders dan vrees. Vrees heeft altijd een bepaalden, zeer concreten inhoud, ik ben bevreesd dat dit of dat zal gebeuren, ik koester vrees voor het een of voor het ander. De angst is onbestemder, vager, dieper, maar ook sterker. Hij is ook weer niet op één lijn te stellen met de bezorgdheid. Bezorgdheid is als een nevel, die zich op ons heele zieleleven legt, die het inhult en omhangt, zooals mist neerzijgt over een bosch, net zoo lang totdat alle boomen erin worden weggevaagd. De angst is veel feller, hij komt niet zoo gemakkelijk uit zijn schuilhoek, maar als hij eenmaal komt, dan is hij als een overrompelende vijand, het is alsof het hart niet meer kloppen wil, alsof de adem stokt in de keel, alsof beenen en handen hun diensten weigeren. Uit de afgronden van het hart komt hij op en in een oogenblik heeft hij ons geheele bestaan aangetast tot op de fundamenten toe. Ik weet wel, niet altijd treedt hij op in een zoo groote felheid en kracht, maar toch elken keer weer draagt hij iets in zich van dat geweldige, dat ons beven doet.

Sinds de bekende Deensche denker en dichter Sören Kierkegaard zijn studie geschreven heeft over den angst, is van

telkens nieuwe zijde op dit wonderlijk verschijnsel de aandacht gevestigd. Men heeft gevoeld, dat men in den angst niet te doen had met een toevallig, van tijd tot tijd optredende grootheid, maar dat hij diep in ons innerlijk leven ingeworteld zit, dat hij op den bodem van ons bestaan woont. Men heeft begrepen, dat wij in den angst te doen hebben met iets dat de kern van ons wezen raakt, iets waarin alle krachten van ons leven begrepen zijn. In kleine kinderen zag men reeds den angst als een geheimzinnige macht, die soms volkomen onverklaarbaar plotseling in hen wakker werd. Zoolang die kinderen stonden in het klare daglicht en in de beschuttende gemeenschap van vader en moeder, waren ze sterk en zeker van zichzelf. Maar zoodra ze in het donker waren, zoodra ze alleen waren, dan kwam op eenmaal die angst in hun oogen, die siddering voor het onbestemde en onbekende. Als een onweer losbarstte, als harde donderslagen alles deden rinkelen, dan sprong die angst in hen op als een wild dier, dat niet te temmen was.

Samen met een klein kind ging ik eens binnen in een groote kathedraal, een oud, hoog gebouw, met machtige gewelven rustend op zich naar alle zijden vertakkende pijlers. Door de hooge Gothische ramen, met hun gekleurde, kleine ruitjes, viel een wonderlijk, plechtig licht in dat majestueuze gebouw. In het portaal hadden wij nog samen gepraat en gelachen, maar toen we waren binnengetreden, toen die onmetelijke ruimte ons als kleine stervelingen in zich opnam en omsloot, toen zag ik op eenmaal den angst in de oogen van dat kind. Al het zelfzekere, het zelfbewuste was op eenmaal verslonden in de ontzaglijke werkelijkheid van den angst, die het geheele hart in bezit neemt als een gemakkelijke prooi. Die angst, hij schijnt reeds in ons te wonen van onze geboorte af, wij schijnen hem mee te nemen in het leven, we schijnen hem bij ons te dragen bij dag en bij nacht. Hij kan slapen, hij kan tijdenlang als volkomen verdwijnen, maar dan kan hij op eenmaal weer voor ons staan. In bange droomen, als ons het angstzweet aan alle kanten uitbreekt, dan rukt hij even aan zijn ketenen, dan herinnert hij er ons aan, dat hij er nog is, en dat hij klaar staat om weer opnieuw ons de kracht van zijn klauw te doen gevoelen.

Toen men eenmaal begonnen was, belangstelling te koesteren voor het verschijnsel van den angst, ontbrak het niet aan allerlei verklaringen. Er werd gedacht en gezonnen over de vraag, vanwaar die angst in ons menschenhart was binnengeslopen. En zooals het altijd gaat, allerlei uiteenloopende antwoorden werden er gevonden.

Er waren er, die meenden dat de angst in het menschenleven nergens anders uit voortkomt, dan uit een tekort aan aanpassing aan de omgeving. Zoolang het kleine kind zich opgenomen weet in de gemeenschap, zoolang hij zich een lid voelt van het gezinsverband, is hij rustig en veilig. De aansluiting aan het gezinsverband gelukt echter nooit volmaakt, het kind is ook een „ikje", dat zijn eigen wil doorzet, dat zich zelfs tegen zijn ouders met alle geweld handhaaft, en in machteloozen vrijheidszin eigen wegen wil gaan. Welnu, zoo zegt men dan, in het feilen van de aansluiting, in de eenzaamheid van het op zichzelf betrokken zijn, daarin ligt de kiem van den angst. Er wonen ontbindende krachten in dat kinderhart, hij wil zijn eigen „ikje" koning doen zijn, hij wil zich niet buigen, maar poogt met alle geweld eigen heer en meester te zijn. Er komen botsingen met de omgeving, er komt oneenigheid met broertjes of zusjes, er komt soms opstand tegen de ouders. De aansluiting gelukt dus nooit geheel, er wringt altijd iets. Daardoor kan zulk een kind soms plotseling zich voelen wegzinken in de eenzaamheid, en in zulke momenten bekruipt hem de angst. De angst is de dure prijs die hij betalen moet voor zijn eigenzinnigheid, voor zijn zich vastklemmen aan zijn „ik". Daarom is er maar één remedie tegen angst, namelijk gemeenschap. Neem het angstige kind op uw schoot, haal het even uit zijn donkere slaapkamer en breng hem in de huiskamer met zijn vertrouwde voorwerpen, waar alles gezellig en huiselijk is. Daar smelt de angst weg, want daar legt de gemeenschap weer haar zegenenden invloed op dat kinderhart. Wat van kinderen geldt, geldt ook van volwassenen. Ons aller leven beweegt zich tusschen de twee polen van verlangen naar gemeenschap en krampachtige pogingen tot zelfhandhaving en zelfverschansing. Daarom ligt aan de wortel van ons aller bestaan de angst, als de ontzetting der eenzaamheid, waarin wij ons zelf geworpen hebben.

Het is niet onmogelijk dat in deze veronderstelling een kern van waarheid schuilt. Toch komt het mij voor, dat het raadsel van den angst hier niet diep genoeg gepeild wordt. Want zeker, in elken angst ligt iets van de ontzetting der eenzaamheid, maar wij gaan veel te ver, wanneer wij zouden meenen, dat hij daarin opgaat, dat er ook niet nog andere elementen in meespelen. Dat is het wat tegenwoordig van vele zijden is opgemerkt.

Vandaar dan ook, dat men de oplossing van het raadsel angst is gaan zoeken in een gansch andere richting. Angst, zoo redeneert men dan, is het directe gevolg van ons schepselzijn. De mensch wordt angstig, zoodra hij vergeet dat hij mijnheer die en die is, dat hij zooveel gulden per maand verdient, dat hij kans heeft op goede promotie, dat hij in die en die straat woont, en dat hij door vrienden en kennissen met eerbied wordt gegroet. De mensch wordt angstig wanneer hij in zijn bloote creatuurlijkheid, alléén als schepsel, zich geplaatst voelt tegenover de overweldigende machten van de wereld. In het gewone bestaan leven wij van ons schepselzijn af, wij denken er niet aan, dat we als een atoompje stof staan in een machtig heelal en dat we elk oogenblik verpletterd kunnen worden. We hebben ons veilig genesteld in onze positie in de maatschappij, in onzen kennissenkring, we hebben ons allerlei zekerheden gemaakt, waartegen we aanleunen. Angst is, wanneer we op eenmaal uit al die zekerheden worden uitgeworpen en ineens worden teruggeslagen naar onze bloote stoffelijkheid, naar ons niets-meer-dan-mensch zijn. Als een mensch, wie hij ook wezen moge, welk uniform hij ook dragen moge, op een klein schip staat temidden van een huilenden storm, wanneer machtige golfgevaartes op het bootje aandringen en spattend schuim erover heen zwaait, dan komt de angst. Dan is die mensch niet meer de eerbare ambtenaar of de door allen hooggeachte handelsman, dan helpen hem zijn koninklijke onderscheidingen en zijn titels niet, dan is hij schepsel, zonder meer. Dan staat hij alleen in zijn menschelijkheid, in zijn geschapenheid, en dat is het, wat hem angstig maakt. Een van de grootste zielkundigen van dezen tijd heeft gezegd, dat alle angst in diepste wezen niets anders is dan angst voor den dood. In den dood vallen metterdaad alle zekerheden weg, daar verliezen al de vertrouwde

dingen om ons heen hun beveiligende kracht, daar vallen we terug op onze menschelijkheid.

Deze tweede veronderstelling grijpt, naar het ons voorkomt, veel dieper naar het wezen van den angst dan de eerste. Er is eens tot den mensch gezegd: stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeeren. De mensch heeft dat ontzettende woord vergeten, hij heeft er vanaf geleefd. Hij heeft zich verschanst achter veilige beschuttingen, in den wedloop met andere menschen traden andere factoren op den voorgrond, die hem veel meer gevangen hielden. Hij omhing zich met eer en aanzien, hij trachtte een voorste plaats in te nemen in het maatschappelijk bestel. Hij dronk uit de bronnen van de vreugde en hij vergat wie hij was en wat hij was. Hij vond steunsels in zijn omgeving, in de vertrouwdheid van al de dagelijksche dingen rondom hem verkreeg hij een rust, die alle andere gedachten uitbande. Jarenlang kan hij zich volkomen onttrekken aan de majesteit van dat woord, het kan zijn dat het ver van hem geraakt als een vreemd verhaaltje uit overoude tijden. Dan komt er op eenmaal iets dat hem weer naar dit woord terugwerpt. Onweer barst boven hem los, gierende stormwind valt op hem aan, de dood ziet hem in de oogen. Ineens laat al dat andere hem los. Wat baten hem al die mooie dingen, nu de hand van den dood zich naar hem uitstrekt? De dood laat hem volkomen respectloos neerstorten in den afgrond van het niets anders dan mensch te wezen. De dood, die spot met alle grootheid en eer, en die met onontkoombaren nadruk tot den mensch zegt: en toch zijt ge schepsel, meer niet! Toch is al het andere ijdelheid. „Het gras verdort, de bloem valt af, voorwaar het volk is gras!"

Er is reden om aan te nemen, dat we nu doorgestooten zijn tot de diepere bronnen van den angst. Angst is het teruggeworpen te worden op het alleen maar mensch te wezen. Angst is het ontdaan te worden van alle steunsels en van alle vertrouwde en beveiligende dingen rondom ons. Angst is het terug te vallen op dat ontzettende woord, dat aan den aanvang van de menschelijke geschiedenis staat. Angst is het, om alléén als schepsel van aangezicht tot aangezicht geplaatst te worden voor de oneindigheid, de eeuwigheid en de ontzaglijke majesteit Gods.

Wanneer wij het zoo zeggen, hebben wij ongetwijfeld reeds een belangrijke zijde van den angst opgemerkt. Toch ligt er in dien angst een geheim, dat zich nu nog niet voor ons ontsluierd heeft. De angst laat zich nooit verklaren, laat zich ook nooit peilen, buiten de Openbaring om. Wij kunnen het diepste wezen van den angst alleen kennen vanuit de Openbaring Gods. God zelf zegt ons wat angst is en Hij zelf zegt ons ook, hoe wij van den angst verlost kunnen worden. Zoodra wij bij de bestudeering van zielkundige verschijnselen dieper doordringen, gevoelen wij, dat wij er langs zuiver menschelijke overleggingen niet meer uit kunnen komen, dat we moeten luisteren naar wat God ons erover zegt. God heeft ons in Zijn Woord niet alleen gezegd wie Hij zelf is, maar Hij heeft ons ook getoond wie wij zijn. Daarom is Zijn Woord voor ons, ook in onze vraag naar het wezen van den angst de hoogste maatstaf en tegelijk de bron van het diepste inzicht. Zoo willen wij dan nu enkele woorden uit den Bijbel samen lezen, waarin het raadsel van den angst ons geteekend wordt.

De eerste keer, dat wij den angst in den Bijbel vermeld vinden, is in het boek Genesis. In Gen. 3 : 8 wordt ons iets van dien angst gezegd, dat van de allergrootste waarde is.

We herinneren ons, dat in de eerste verzen van dat hoofdstuk gesproken werd van den zondeval. De mensch heeft, gedreven door de begeerte om als God te zijn, „kennende het goed en het kwaad", het goddelijk gebod overtreden en is zijn eigen wegen gegaan. Twijfel is er gezaaid in zijn hart, of God wel het goede met hem voorhad, of God hem, onder den schijn van liefde, niet listig misleidde. Dat alles is door zijn hart heengegaan, en hij heeft gedaan, wat God hem uitdrukkelijk verboden had. Dan komt de groote verandering in zijn geheele leven en denken.

Voor dien tijd was hij angstloos. Hij wist het heel goed, dat hij schepsel was, dat hij als een klein, broos menschenkind stond in het midden van een heelal met geweldige krachten en onpeilbare geheimen. Dat alles gevoelde hij echter niet als een bedreiging, hij wist dat het zoo was, en hij wist ook dat het goed was, omdat immers geheel dat heelal gedragen werd door dien God, die zijn Vader was. Als de zon opging en onderging,

als het donker viel over den hof van Eden, dan was er in hun harten niets van benauwdheid, niets van onrust. Het is niet erg alleen maar schepsel te zijn, als men maar weet wie de Schepper is, en als het vrede is tusschen Hem en u. Bloemen bloeiden, boomen lieten zwaar van vruchten hun takken hangen, het water in de rivier murmelde en kabbelde voort het nooit eindigend lied van leven en vreugde. Men kon in de wereld staan en dan was alles vol van God, op elk plekje grond lag iets van den lichtglans Zijner heerlijkheid.

Maar nu, nadat de mensch gezondigd heeft, nu is alles veranderd. „En zij hoorden de stem van den Heere God, wandelende in den hof, aan den wind des daags. Toen verborg zich Adam en zijn vrouw voor het aangezicht des Heeren, in het midden van het geboomte van den hof." Daar komt de angst. Het is geen donderslag die hun tegendreunt, geen overstrooming die boomen ontwortelt, die rotssteenen meesleurt in haar vernietigenden gang, het is niets anders dan een zachte avondwind, het ruischen van de koelte door de toppen van de boomen. Maar die avondwind alleen al maakt hen angstig, hij klinkt hun in de ooren als een geheimzinnig geritsel, vol van beangstigende geheimen, vol van dreiging en nood. Nu eerst bemerken Adam en Eva dat ze als kleine, weerlooze schepselen staan in een heelal van raadselen, waar onbeschrijfelijke krachten den nietigen mensch kunnen fijn drukken, zooals wij een vliegje tusschen onze vingers verpletteren kunnen. Dan vaart de huivering door hen heen, huivering voor dat onheilspellende dat hen aan alle kanten omringt, en waaraan geen ontvluchten mogelijk is.

Wat is dat toch, die angst? waar komt hij vandaan? waarom was hij er vroeger niet en is hij er nu wel? Het is niet omdat de wereld veranderd is, maar omdat de mensch zelf veranderd is, omdat hij nu als een zondaar staat. De God die de zon doet opgaan en ondergaan, die den wind doet ruischen in de boomen, die God was hun vriend niet meer, hun Vader niet meer. Er was iets gekomen in hun harten van ontzetting voor God. Loodzwaar rust op hun gedachten de verbrijzelende zekerheid van het gezondigd te hebben, van het afgevallen te zijn van voor het aangezicht Gods. En nu ligt de wereld niet meer rondom hen als een vertrouwd geschenk, als een tempel van

God, nu is er die afstand gekomen, die namelooze donkerheid, die hun harten omsluit. Angstig te zijn, ja wat is het anders dan angstig te zijn voor God. Zoolang een mensch staat in de gehoorzaamheid, zoolang hij in het heelal staat met de hand van God omklemd, zoo lang heeft hij niets te duchten. De wereld heeft geen bedreigingen voor hem. Maar als dat ééne hem ontvalt, als hij voelt dat Gods toorn op hem rust, dan is zelfs die zachte, liefelijke avondkoelte iets waarvoor men beeft, dan is er niets anders dan een overweldigend verlangen om heen te vlieden voor Gods oogen. De mensch is gekomen tot de gescheidenheid, de wereld is niet meer van hem, hij staat er als een vreemdeling, als een schuw kind dat achter elken donkeren boomstam, dat in elke schaduw onheil vermoedt.

Weer ontmoeten we den angst in het 19e en 20e hoofdstuk van het boek Exodus. De menschheid heeft al een lange geschiedenis achter den rug, een geschiedenis van zonde en van moeite. Reuzen zijn er opgestaan in de wereld, vloekwoorden zijn gesproken, de toorn van God heeft zich uitgestort over de wereld. Uit de al dieper wegzinkende volken heeft God zich Abraham verkoren, om hem te maken tot het hoofd van een nieuw volk, temidden waarvan Hij Zijn plan vervullen zou.

Nu vinden we het volk dat uit Abraham geboren is op zijn moeilijken gang door de woestijn, op den weg naar Kanaän. Ze zijn gekomen bij een van die machtige, kale, rotsige bergen van het schiereiland Sinaï, waar alles getuigt van onverbiddelijke majesteit en kracht. Daar op dien berg Horeb, daar is het, waar God Zijn wet aan Zijn volk bekend zal maken, waar Hij een verbond met hen sluiten wil, dat door geen eeuwen zal vernietigd worden. Rondom den donkeren top trekken nu wolken, bliksemschichten schieten er langs, een dof gerommel van den donder schoot van afgrond tot afgrond. Ineens, zoo verhaalt ons het boek Exodus (19 : 16) hoort het volk, dat aan den voet van den berg staat, het geluid van een zeer sterken bazuin, die wijd uitklinkt over heel die wildernis. Als het volk, onder leiding van Mozes nader treedt, dan zien ze dat de geheele berg Sinaï rookt, en dat er iets als een siddering door die massieve rotsgevaarten gaat, omdat de Heere zelf daar is neergedaald.

In hoofdstuk 20 wordt ons dan beschreven, wat er op dat oogenblik door het volk gevoeld wordt. „En al het volk zag de donderslagen en de bliksemen en het geluid der bazuin en den rookenden berg; toen het volk dat zag, weken zij terug en stonden van verre. En zij zeiden tot Mozes: spreek gij met ons en wij zullen hooren; en dat God met ons niet spreke, opdat wij niet sterven!" (20 : 18,19). Daar staan we ineens weer voor den angst. De angst doet hen terugdeinzen van den berg, doet hen vluchten voor God, doet hen uitroepen, dat ze niet in staat zijn rechtstreeks naar God te hooren, maar dat ze een bemiddelaar noodig hebben, één die middenin staat tusschen hen en hun Koning.

Er zijn opmerkelijke trekken van overeenkomst tusschen die woorden, die we zoopas samen lazen uit Genesis, en deze, die betrekking hebben op het volk Israël. Bij beide vinden we de vlucht. Adam en Eva verbergen zich, het sidderende volk deinst achteruit. Bij beide heeft die angst tot ondergrond de huivering voor God. Bij Adam en Eva trad Gods tegenwoordigheid naar voren in de op zichzelf zachte en liefelijke teekenen van de avondkoelte. Bij het volk Israël openbaart God Zijn majesteitelijke tegenwoordigheid in de geweldige teekenen van donkerheid en aardbeving. Maar de angst wordt niet gewekt door die aardbeving zelf, ook niet door het onweer zelf, hoe fel het ook woeden mocht. Het was omdat God erin was, omdat ze Gods nabijheid erin onderkenden, dat ze zoo angstig werden. Rondom hen ligt de woestijn, van horizon tot horizon is alles woest en grimmig en grootsch. Hier staan ze als een hoopje kleine menschen, als stofjes in de onmetelijke grootheid van deze wereld en ze staan vlak voor God. Ze hebben niets meer in hun handen, hun eer en hun rijkdom en hun grootheid en hun kracht, ze zijn in één oogenblik volkomen weggeslagen. Ze hebben niets meer te zeggen, niets meer te antwoorden. God staat voor hen, en de glans van Zijn tegenwoordigheid doet hen sidderen tot in hun diepste wezen. Alle angst is angst voor God.

Den derden keer dat wij den angst in den Bijbel ontmoeten, vinden wij beschreven in het boek Job. Ge kent die geschiedenis van den grooten lijder, boven wiens hoofd zich de eene

ramp na de andere heeft uitgestort. Hij is van een vermogend man in een kort oogenblik geworden tot een arme, die niets meer bezit. Hij is van een geëerd man geworden tot een die smaad en schimp van alle zijden ontvangt. Hij is van een vader van kinderen geworden tot een eenzame, voor wien geen hoop meer gevonden wordt. Job heeft in de bitterheid van zijn lijden zijn drie vrienden aangehoord, die hem met vele en overtuigende woorden hebben willen aantoonen dat al dat leed, dat hem ten deel viel, de welverdiende kastijding geweest was voor zijn boven alle maten uitstekende zonden. In de reinheid van zijn geweten heeft hij hun geantwoord als een getergd dier. Zij hebben hem mat gezet met de nuchtere redeneering, dat God rechtvaardig is, dat de Schepper van hemel en aarde wel weet wat aan een ieder rechtvaardig toekomt. Als God in iemands leven moeite op moeite stapelt, dan is dat niet zonder oorzaak, dan heeft die mensch het er zeker naar gemaakt. God is een God die de balans van het recht volkomen in evenwicht houdt.

Toen is Job in opstand gekomen. Tegen hun spitsvondige theologie was hij niet bestand, hun redeneeringen kon hij niet weerleggen, maar hij wist, dat alles wat zij zeiden onwaarheid was. Hij heeft zich beroepen op het mysterie in God, hij heeft het uitgeschreeuwd dat dit wereldbestuur niet uit elkaar gelegd kan worden als een verhaaltje dat in alle deelen klopt. Hij heeft met krachtige woorden tegenover God zijn onschuld staande gehouden, en hij heeft als het ware God gedagvaard om verantwoording af te leggen van wat Hij gedaan had. O neen, dat alles waren geen losse, ijdele redeneeringen geweest, hij had het uitgesnikt in zijn wanhoop, dat in deze wereld alles zoo gansch anders was, dan men naar logische redeneering verwachten zou. In de heftigheid van heel deze discussie heeft hij hier en daar wel harde dingen gezegd, brutale dingen, die het een mensch niet geoorloofd is te spreken.

Aan het einde van al deze gesprekken komt God zelf tot hem en antwoordt hem in een onweder. Weer is het een onweder dat als teeken optreedt van Gods tegenwoordigheid. Donkere wolken pakken zich samen over het wijde land, bliksemschichten schieten langs den hemel, de aarde dreunt van de knallende, ratelende donderslagen. In dat alles hoort Job de

stem van Hem, die de werelden regeert. God houdt hem voor de ondoorgrondelijke werken, die Hij gemaakt had, die een klein menschenkind alleen maar met eerbied aanschouwen, doch nimmer doorgronden kan. Hij laat hem gevoelen dat al die werken, die Hij in de wereld doet, nog slechts kleine brokstukken zijn van Zijn heerlijkheid, en Hij daagt Job uit om zich daarmede te meten. Job, die in de gesprekken met zijn vrienden weer geheel betrokken was geworden in de menschelijke spheer van aardsche gedachten en maatstaven, gevoelt het nu ineens weer, dat hij in laatster instantie te maken heeft met Eén die onnoemelijk hoog boven alle menschelijke overleggingen uitsteekt. Hij gevoelt nu ook, hoe dwaas het was, toen hij zelf zoopas God ter verantwoording riep en als het ware met God wilde redetwisten. En dan buigt deze fiere steppenzoon het hoofd en met stamelende lippen spreekt hij uit: „zie, ik ben te gering, wat zou ik U antwoorden? ik leg mijn hand op mijn mond. Eenmaal heb ik gesproken maar ik zal niet weer het woord nemen, of tweemaal, maar ik zal niet voortvaren." (Job 39 : 37, 38).

In heel deze ontmoeting trilt even iets van den angst. Het kleine menschenkind kan zich, onder den indruk van de vele raadselachtige leidingen Gods in de wereld, wel eens laten gaan, hij kan met hoogen mond oneerbiedige dingen zeggen. Ja, dat kan hij zeggen, zoolang hij de fundamenteele verhoudingen uit het oog verliest, zoolang hij nog waant tegenover God te staan als tegenover een gelijke. Maar nauwelijks ziet hij zichzelf weer in wat hij in diepste wezen is, of daar sterven alle hoogmoedige woorden op zijn lippen, hij wordt zich bewust niets anders te zijn dan alleen maar een dwarrelend stofje in den orkaan van het wereldgebeuren.

Sterker en dieper treedt dan de angst naar voren in de volgende hoofdstukken. In het eerste vers van Job 40 vinden we geschreven: „en de Heere antwoordde Job uit een onweder." Het gesprek gaat dus toch voort. De Allerhoogste majesteit wil Zijn knecht Job nog dieper overtuigen van Zijn wijsheid en Zijn recht. Neen, in dat gerommel van den donder hoort Job geen verstandelijk betoog over de billijkheid van Gods wegen met de menschen en de volken. Er zijn dingen waarvan de Almachtige geen verantwoording aflegt, ook niet tegenover

Zijn vrienden. Maar wel toont Hij aan Job nieuwe reeksen van machtige wonderdaden, die Hij doet, overal in Zijn schoone wereld. Hij laat Job duizelen bij het doordenken van al die raadselen, die dit kunstig gebouwde heelal omsluit als schatten van gedachten. Door alle woorden Gods breekt iets heen van een overtuigend bewijs, hoe dwaas het is, als wij, verblinde menschenkinderen, het wagen Gods gedachten te toetsen aan onze gedachten. En Job, de vrome patriarch, het kind der woestijnen, die al zoo menigmaal de stille majesteit van de wildernis gevoeld had en al zooveel nachten Gods sterren had zien fonkelen boven zijn sterfelijk hoofd, hij voelt zich nu heel klein worden, zóó klein, dat hij het niet meer waagt, zijn oogen op te heffen.

Als dan eindelijk de stem van het onweer ophoudt, dan staat deze mensch weer op zijn rechte plaats. Dan is er niets van hoogmoed meer in zijn oogen, dan staat hij waar hij wezen moet. „Toen antwoordde Job den Heere en zeide: ik weet dat Gij alles vermoogt en dat geen van Uw gedachten kan afgesneden worden. Daarom: ik sprak in onverstand, over dingen, mij te wonderbaar, waarvan ik niets wist. Slechts door gerucht had ik van U vernomen, maar nu ziet U mijn oog. Daarom herroep ik wat ik heb gesproken, ik verootmoedig mij in stof en asch." (Job 42 : 1—6). Er breekt iets stuk in dezen mensch, iets van zijn oude fierheid. Hij is tot den rand van den dood genaderd, hij heeft verwijld onder de oogen van den Eeuwige, hij is niet meer de oude, er is iets gebroken in hem. Van nu af aan is zijn gang nederiger, zijn oogen hebben een glans dien ze vroeger niet hadden, ze zijn als de oogen van een die de eeuwigheid gezien heeft en die gesidderd heeft.

Treffend schoon worden ons in deze hoofdstukken van Job de trekken van den angst geteekend. Er is geen sprake van bewijsvoering, van diepzinnige redeneering, alles is levend en werkelijk. Eerst heeft de angst van Job betrekking op zijn creatuurlijkheid, op zijn schepsel-zijn, op het feit, dat hij stof en asch is. Maar dan verdiept zich de angst. Hij ziet nu al zijn vroegere doen en spreken als waanzinnigen overmoed, als den overmoed van iemand die alle grenzen uit het oog verliest. Hij wordt zich bewust van zijn zonde, hij begint te verstaan dat hij een zonde-gebondene is, en hij heeft berouw over zijn ver-

loren leven, hij verootmoedigt zich voor Gods aangezicht. Dat is de angst, die hem de hand op den mond doet leggen, die hem de oogen doet neerslaan, nu zijn Koning nabij hem is.

Nog een laatste plaats uit den Bijbel moeten wij samen opslaan. In het evangelie van Markus wordt in het 14e hoofdstuk gesproken over het lijden van onzen Heere Jezus Christus. Nadat beschreven is hoe de Heere Jezus met Zijn discipelen het laatste Avondmaal gevierd heeft, laat Markus ons zien, hoe de Heiland in den nacht naar Gethsémané gegaan is om daar Zijn zwaren strijd uit te strijden. In sobere woorden vertelt hij, hoe de donkerheid van het lijden den Meester aangreep en hoe zwaar het Hem viel zich ten volle over te geven aan den wil des Vaders. Midden in die aangrijpende episode lezen wij dan ook deze woorden: „en Hij begon verbaasd en zeer beangst te worden." De angst staat hier als het ware aangedrukt tegen de verbazing, in allen angst is iets van verwondering, van ontzetting. Bij den Heiland droeg die verbazing ongetwijfeld een geheel bijzonder karakter. Het was de verbazing daarover, dat op eenmaal alle licht van Hem week, dat God zelf zich als het ware van Hem terugtrok als van een schuldenaar. Het was ook de verbazing over den dood, die nu met onafwendbaar geweld zich op Hem wierp om Hem te verbrijzelen. En in die verbazing bevangt Hem dan de angst, diezelfde angst die over het geheele menschelijke geslacht ligt als een last en een vloek, de angst voor den dood, de angst voor God.

Het is uitermate moeilijk te spreken over dat, wat in den Heiland in die laatste dagen geleefd heeft. Indien ergens, dan past ons hier groote voorzichtigheid en soberheid. Toch is het onmiddellijk duidelijk, dat de angst van Jezus niet afweek van dat wat wij bij Adam en Job als diepsten grond gezien hebben. Ook in Zijn angst ligt de betrokkenheid op de zonde. Als een zondaar, als één die de zonde der wereld draagt, buigt Hij zich neer ter aarde. Het is, zooals het Avondmaalsformulier dat zoo treffend zegt, de last van onze zonde en van den toorn Gods die Hem het bloedige zweet hebben uitgedrukt.

Het betaamt ons niet, verder den sluier op te lichten, die over dit ontroerend oogenblik in het leven van den Heiland

ligt. Wij kunnen alleen van verre vermoeden, dat ook tot Hem diezelfde dreiging kwam, die over de geheele menschheid gekomen was, de dreiging van het gericht Gods. Ook van Zijn hoofd werd de eerekroon weggenomen, ook Hij viel terug op den allerlaatsten grond, waar van al onze menschelijke grootheid niets anders overblijft dan de onderworpenheid aan het oordeel Gods. En ook Hij heeft gesidderd, toen Hij den goddelijken toorn tegenover zich zag als een beker, die niet aan Hem voorbij kon gaan, tenzij dat Hij hem dronk.

Zoo spreekt ons de Bijbel op meer dan één plaats over den angst als van een van de grootste levenswerkelijkheden. Wanneer we nu deze vier plaatsen naast elkander leggen, dan wordt ons duidelijk dat de Bijbel overal den angst stelt als een verschijnsel, dat behoort bij onze zondige menschelijkheid. Angst, zoo hebben wij boven gezien, hangt samen met het feit dat wij schepsel zijn en ten slotte niets meer dan schepsel zijn. We kunnen ons in ons leven nog zoover daarvan verwijderen, we kunnen ons omhangen met titels en waardigheden, maar ten langen laatste komt de dag dat alles wegvalt, en we alleen nog die creatuurlijkheid overhouden. In den angst worden we teruggeworpen op het feit, dat we, hoe hoog we onder de menschen ook geklommen mogen wezen, toch „stof en asch" gebleven zijn, een atoompje schepsel, liggend in een heelal vol van geheimzinnige krachten.

Maar de angst zit nog dieper. Hij hangt in diepste wezen samen met het feit dat we met God te doen hebben, dat achter dit heelal de Majesteit van God verborgen is. Alle angst is in haar diepste kern angst voor God. Wij hebben eenmaal ons schepsel-zijn uit Zijn goddelijke hand ontvangen, Hij heeft ons gegeven al de vele gaven van verstand en kracht. Alles wat we zijn, zijn we door Hem en alleen voorzoover Hij het ons laat. In onze eigen voornaamheid en waardigheid zijn we weggevlucht voor dat schepsel-zijn, we hebben ons verschanst in onze belangen en gedachten, net zoo lang, totdat we Hem vergeten konden, totdat we Hem uit het oog verloren hadden. Dan klinkt ons plotseling uit de donkerheid van den nood Zijn stem weer tegen: „Adam, waar zijt gij?" Als die stem op ons

toekomt, dan blijft er niets over van al onze veilige beschuttingen waarachter we ons verscholen hadden. Dan ligt daar in onze sidderende handen alleen nog maar dat schepsel-te-wezen, en het huiveringwekkende weten bevangt ons, dat wij het verknoeid hebben, dat ons geheele bestaan niet anders geweest is, dan één nooit eindigende opstand tegen God. Dat is de angst. Die angst komt niet van buiten af tot ons, hij wordt ons niet ingeblazen door anderen. Die angst sluipt ook niet op ons toe van uit het donker, vanuit de eenzaamheid. De duisternis is wel in staat ons den blik te ontnemen op alle vertrouwde dingen, waartusschen ons leven zich dagelijks beweegt, maar ons angstig maken kan zij zelf nog niet. De angst kruipt omhoog uit de diepste gewelven van ons eigen wezen, hij was al in ons van onze geboorte af. Hij heeft al die jaren gesluimerd in het diepste van ons hart, we hebben over hem heen geleefd, zooals we heengeleefd hebben over onze schuld en over het gericht dat over ons dreigde. Maar dan op eenmaal staat de angst op en hij grijnst ons toe in onze machteloosheid, hij spot met al onze grootsche constructies van hoogheid en veiligheid. En als hij eenmaal ontwaakt, dan is hij verschrikkelijk, dan is het alsof al het andere ons loslaat en alleen nog die angst ons omklemd houdt. Met hem zijn we geboren en hem dragen we mee in den dood.

Nu we dit gezien hebben, kunnen we het nog anders zeggen. Er bestaat een fijn en teer verband tusschen angst en zonde, het een is niet zonder het ander te denken. De zonde dreef ons van God af, dreef ons af van het besef van onze afhankelijkheid en kleinheid. Zij liet ons droomen droomen van leugen en ijdelheid, zij nam ons mee in begeerten die op geheel andere dingen gericht waren dan op het hoogste goed in de gemeenschap met den Schepper. De zonde bepaalde ons dag aan dag bij de wereld, bij het aardsch bezit, bij onze medemenschen en bij de eer, die wij van hen ontvingen. Angst is het, wanneer een zondig mensch begint te voelen, dat er gerukt wordt aan de pijlers van zijn verleugend leven, en wanneer hij bemerkt dat zij beginnen te wankelen en dat het gericht over hem komen gaat. Dan keert de mensch als het ware weer terug naar zijn oorsprong. Hij staat weer opnieuw op de plaats waar hij begon, en weer voelt hij zijn Schepper voor

zich staan in Zijn Heiligheid en Gerechtigheid. Het is alsof al die eeuwen geschiedenis in één schrede worden teruggenomen, en alsof de mensch weer de stem van God hoort in den avondwind. Weer wil hij wegkruipen in het geboomte van den hof, en weer voelt hij dat dat niet kan, dat dat nimmer zal kunnen, omdat God aan alle zijden van hem is. Weer doorvlijmt hem de ontzetting als hij uit de donkerheid Gods stem hoort, die hem ter verantwoording roept over den leugen, dien hij gretig heeft ingedronken en over den opstand, waaraan hij zich heeft overgegeven. Dát is de angst als het laatste wat in ons overblijft. Dan storten alle idealen in, dan vallen alle schuilposten weg, dan staat de werkelijkheid, de grootste en diepste levenswerkelijkheid weer in onmiskenbare duidelijkheid voor ons. We zijn menschen, van God geschapen menschen, we zijn zondaren, die Hem verloochend en tegen Hem misdreven hebben. We staan onder de dreiging van het gericht, dat over ons los zal breken, als een verschrikkelijke orkaan. En in die dreiging is er maar één ding meer, dat het gansche hart vervult, de angst, niets meer dan alleen de angst, de vertwijfeling van het verloren-zijn.

Wij menschen zijn ondanks al onze gewichtigheid toch in diepste wezen zulke arme stakkers. We kunnen zoo groot en zoo hoog doen, we kunnen zoo zelfbewust door de straten schrijden, alsof we de wijsheid en de grootheid in pacht hebben. En toch is er maar zoo bitter weinig noodig om ons klein te krijgen! Wat zal Hij, die alle werelden regeert, menigmaal lachen, als Hij onze verwaten woorden hoort! „Verbergt Gij Uw aangezicht", zoo staat in een van de Psalmen, „zij (nl. de schepselen) worden verschrikt; neemt Gij hun adem weg, zij sterven, en zij keeren weder tot hun stof." (Ps. 104 : 29). Daar staat het in kinderlijken eenvoud wat het geheim van ons aller leven is. We zijn veilig, zoolang God nog in gunst en lankmoedigheid Zijn aangezicht naar ons toewendt, maar zoodra Hij het verbergt, dan komt de schrik.

Al deze dingen leert ons menschelijke wetenschap niet. Zij kan ons op onzen tocht naar de bronnen van den angst niet verder brengen dan tot het besef van kleinheid en nietigheid in de grootheid van het heelal. Alleen de Bijbel neemt ons nog verder mee, hij dringt met ons door in de diepste schachten

van ons wezen, en hij toont ons den oorsprong, waaruit de ontzetting geboren wordt.

Daarom kan de Bijbel ons ook laten zien de overwinning van den angst. Dat wordt ons reeds van verre getoond in de geschiedenis van Job. Zoodra deze geloofsheld de hand op den mond legt en berouw heeft over wat hij gesproken heeft, droogt de angst in hem op. Hij durft weer het hoofd omhoog heffen. Hij weet dat hij schepsel is, maar hij weet ook, dat zijn Schepper hem in genade wil aannemen. Het is nooit de wereld zelf die ons angstig maakt, zelfs het felste onweer kan dat niet. In den angst is altijd iets van God. Zoodra de mensch tot zichzelf inkeert en zich buigt voor de Allerhoogste Majesteit, houdt alle opstand op. Daar laat hij zichzelf stuk breken in zijn hoogheid, daar wil hij niets anders zijn, dan alleen maar schepsel, alleen maar dienstknecht, alleen maar kind van God.

Op dat punt leert het zondig schepsel dat wij mensch noemen, ook iets verstaan van den angst van Christus. En de wonderlijk diepe woorden van Jesaje gaan voor hem open: „Hij is uit den angst en het gericht weggenomen, om de overtreding van Mijn volk is de plaag op Hem geweest." In de angstkreeten van den Heiland sterft onze angst weg. In Zijn lijden zijn wij verzoend. De grootheid van het heelal benauwt ons niet meer, de geheimzinnige krachten die overal rondom ons zijn, verschrikken ons niet meer. Wat Jezus daar in Gethsémané doorworsteld heeft, de verbazing en de angst die toen over Hem kwamen, ze zijn de verlossing van onzen angst. We zullen allen eens moeten weerkeeren naar de plaats waarvan we zijn uitgegaan. Geschapen zijn we, en tot onzen Schepper zullen we eens moeten weerkeeren. Daarin ligt namelooze ontzetting, zoolang we droomers zijn, die een verleugend leven leiden. Maar alle ontzetting wijkt, alle angst verdwijnt, wanneer we Jezus Christus kennen als onzen Heer en Middelaar, die uit „den angst en het gericht is weggenomen", opdat wij voor eeuwig van allen angst verlost zouden zijn.

Kinderen, zoo hebben we boven gezien, kennen den angst beter dan ouderen. Zij staan nog iets dichter bij den oorsprong, ze leven meer dan volwassenen vanuit de levenswerkelijkheid.

Ieder volwassene, die het Koninkrijk Gods wil binnengaan, moet door dat kinderlijke heen, moet door den angst heen. Er is geen andere weg om te komen tot het punt, waar we Jezus vinden, waar Hij is, die onze zondige handen weer gelegd heeft in de heilige Vaderhand van God.

✶

PROF. DR JOH. DE GROOT:

DE HOOGE SCHOOL VAN HET LIJDEN

U is uit genade gegeven, in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te gelooven, maar ook voor Hem te lijden (Philippenzen 1 : 29).

Is lijden alleen maar lijden?
Zou er ook zoo iets als genade in kunnen schuilen?
Zou het misschien een weg kunnen worden tot God en een bron van zegen voor den lijder zelf en voor anderen?
Of is het alleen maar een tergend raadsel en een weg naar den ondergang?

Het bestaan van de zonde kan men betwisten, het bestaan van God bestrijden, zelfs hen die spreken van zonde en van God voor dwazen verslijten — maar dat er overal lijden is, zal niemand kunnen ontkennen.

Lijden, leed, moeite zijn algemeen. Ze strekken op de aarde zoover als er menschen zijn, en nog verder. Immers waarschijnlijk wel zoover als er levende wezens zijn: „De gansche schepping in al hare deelen zucht" (Romeinen 8 : 22).

Wie dit leest, ziet wellicht het beeld voor zich oprijzen van een ziekenhuis met witte bedden en nuchtere operatie-tafel, van een krankzinnigengesticht of een gevangenis, van een slagveld of een schipbreuk, of ook van de een of andere woning (misschien is het wel uw eigen huis), waar rouw heerscht of bittere armoede; maar ge kunt naar believen uw gedachten verder uitstrekken: de geheele wereld is een hospitaal, een krankzinnigengesticht, een slagveld. De Fransche schrijver Anatole France vat de geschiedenis van alle menschen samen in deze weinige woorden:

geboren worden, lijden, sterven.

Tusschen geboren worden en sterven plaatst hij met striemende juistheid het ééne woord „lijden", om daarmede uit te drukken, dat het leven grootendeels leed en duisternis is. Heeft niet de mensch een strijd op aarde? Is niet het „uitnemendste" van wat hem in zijn zeventig of tachtig jaren wordt toegemeten „moeite en verdriet"? Achter elke vreugde schijnt wel smart verborgen, en achter elke smart is zeker wederom smart.

Wie de levensgeschiedenis leest van de grooten van ons geslacht, vindt smart op smart. Of men zich verdiept in het leven van onzen Heere Jezus Christus, den eeuwigen tolk van de wereld van het lijden (drie-en-dertig jaren lang hing Hij aan het kruis) dan wel in dat van welken profeet, apostel, geleerde of ontdekkingsreiziger ook, van Jeremia of van Paulus, van Luther of van Pascal, van Livingstone of van Scott, allen hebben altijd met een zwaar pak beladen langs gevaarlijke afgronden en tegen den storm in, hun pad moeten vinden. God schijnt wel van alle grooten van ons geslacht martelaren te maken: Job slaat Hij met ziekte en verlatenheid, Jeremia met gevangenschap en felle tegenwerking, Paulus met een doorn in het vleesch en aanhoudende vervolging, Dante met verbanning, Beethoven met doofheid. Al Zijn kinderen tuchtigt Hij met geeselen.

Maar ook degenen, wier levensgeschiedenis niet geschreven wordt (behalve door God), de vergetenen en eenvoudigen, kennen Frau Sorge, de harde, gesluierde vrouw, die iedereen als zijn schaduw vergezelt op den moeilijken gang door het leven. Bunyan laat zijn Christen-reiziger (beeld van ieder, die door God getrokken wordt door lijden heen — en welke verlossing zou ànders zijn?) op den weg van de stad Verderf naar de Stad met de paarlen poorten optrekken door een dal van louter moeite; hij moet door poelen en moerassen heen zijn weg zoeken, den heuvel Moeilijkheid beklimmen, de bedreigingen van het kasteel Twijfel, van Apollyon en van den reus Wanhoop ondergaan, en aan het slot is er de diepe doodsrivier, waarin Christen bijna verzinkt.

Er mogen op dezen algemeenen regel schijnbaar enkele uitzonderingen zijn (men denke echter aan den regel: Schat naar de gevels van de huizen 't geluk daarbinnen niet altijd!), het

geldt zeer zeker en in volle mate van allen, die met God leven.

Dezen worstelen niet slechts met veel moeite en leed, maar in hun ziel laait de nooit doovende vraag op: Hoe is het mogelijk, dat Hij, dien wij toch kennen als een goed en rechtvaardig God, zulk een oceaan van lijden aanhoudend over de menschheid kan uitstorten? De kreten en klachten van profeten en psalmisten in het Oude Testament zijn de weerspiegelingen van beiderlei moeilijkheid: van die van het lijden, en van die van het probleem van het lijden. De schrijvers van vele psalmen, van het boek Job en Prediker, en onder de profeten vooral Jeremia, zij hebben geleden tot in de diepste diepte van hun ziel, omdat dit probleem voor hen niet minder beteekende dan de vraag naar het bestaansrecht van het geloof in God en van het leven met God. Voortdurend werden zij op de folterbank gelegd.

Wie hiervan in kort bestek wil weten, sla Jeremia 20 op, het hoofdstuk van het oudtestamentische Gethsémané, en leze daar de verzen 7 v.v., waar de profeet in bittere klachten en aanklachten uitbreekt:

> Heere, Gij hebt mij verleid,
> en ik heb mij laten verleiden;
> Gij zijt mij te sterk geweest
> en hebt mij overmocht.
> Ik ben tot een bespotting geworden
> den ganschen dag,
> alle menschen honen mij.
> Telkens als ik spreek,
> moet ik het uitschreeuwen
> en luide roepen van geweld en mishandeling.
> Het machtwoord des Heeren is mij geworden
> tot smaad en spot den ganschen dag.

Of is dit alles te donker, te pessimistisch gezien?

De schrijver van deze bladzijden is waarlijk geen pessimist, zelfs niet in onzen zwaren crisistijd, maar met u is hij toch van meening dat Paulus gelijk heeft, als hij schrijft: De geheele schepping zucht.

Er is het lijden, er is het raadsel van het lijden, en die beide

zijn evenzoovele persoonlijke verlegenheden. De vragen: waartoe....? waarom....? hoe lang....? zijn harteklachten, levensbenauwenissen. Het zijn geen vragen van anderen, het zijn geen gefabriceerde vragen. Het zijn uw eigen vragen, en gij hebt ze niet gemaakt, maar ze rijzen onwillekeurig in u op.

Het spreekt vanzelf, dat de volgende bladzijden geen klare antwoorden kunnen bevatten op de gestelde vragen, geen oplossing van het probleem van het lijden. Ware dat mogelijk, deze zoude zeer zeker al lang vóór mij door een ander gegeven zijn en algemeen bezit zijn geworden van een ieder, die zich opgesloten voelt in den doolhof van leed en zorgen. Alle antwoorden zijn menschelijke antwoorden, en in alle menschelijke antwoorden op bittere vragen klinkt per slot van rekening weinig anders dan een echo van die vragen tot ons terug. Er is geen enkele bloot-verstandelijke „oplossing" van het probleem van het lijden, die sluit en waarlijk troost, moed en kracht zou kunnen schenken aan ook maar éénen lijder.

Neen, zullen velen zeggen, en daarom houd ik mij maar liever aan de Stoïcijnsche levensopvatting, die de emotioneele zijde van het menschelijke leven beschouwt als in wezen onnatuurlijk en waardeloos; men dient wijs te zijn en het ideaal van den waren wijze sluit in, dat hij gevoelloos wordt tegenover alle lijden, dat hij alleen van zichzelf afhankelijk wil zijn, en mocht het leed hem te zeer benauwen of misschien overweldigen, dan blijft er nog altijd het redmiddel van den zelfmoord, de vlucht in het Niets.

Of weer anderen, rasechte Boeddhisten of aanhangers van Christian Science, zullen met een soort salto mortale het bestaan van leed en smart willen ontkennen, en zoowel lichamelijk als geestelijk lijden voor illusie verklaren.

Voorzoover wij niet behooren tot deze groepen van uitzonderlijke lieden, zullen de vragen naar zin en beteekenis van het lijden ons blijven benauwen, ook al zou ons huis staan aan de zonzijde van het leven.

Maar wij komen slechts verder, als we in het lijden meer leeren zien dan lijden alleen, als we het lijden met iets anders (beter: Iemand anders) in verbinding leeren brengen. Met andere woorden: als wij eens ophouden met de oplossing van het lijdensraadsel te zoeken in het lijden zelf. Als wij ons

door de Heilige Schrift laten onderwijzen en in deze verbijsterende wereld het licht van Gods Woord laten ontsteken, is er een kans, dat wij iets ervan leeren verstaan, dat Paulus in één zin, dien ik boven dit opstel heb laten afdrukken, durft te spreken van *genade* en van *lijden.*

Doch daar staat tusschen die twee nog iets in, en dat is het woord: *gelooven.*

Slechts wie gelooft, kan weten, dat lijden niet slechts lijden is, doch ook een weg naar God, een school van het Hoogste onderwijs, een bron van zegen voor den lijder zelf en voor anderen.

Ik zeg uitdrukkelijk: wie gelooft; ik bedoel: wie oprecht en zonder tegenspreken naar God wil luisteren.

Het is waarlijk niet zóó, dat de mensch in het algemeen door moeite en nood dichter bij God komt.

Lijden brengt ons òf verder van God af òf dichter bij Hem. Het is òf een neergang òf een opgang. Het accentueert òf ons oordeel òf ons heil en onze algeheele verbondenheid met Hem, die wolken, lucht en winden wijst spoor en loop en baan.

Het eerste is helaas heel dikwijls het geval. Velen loopen zich te pletter tegen den muur van den weedom, waarin geen poort zich opent, ze laten zeer bewust de Hand los, die ze eerst dachten gegrepen te hebben, ze worden vaak gedreven naar den oever van de koele meren des doods. Ze gevoelen zich als vogels, wanhopig in het net verward, ze weten zich als een van zijn anker losgeslagen schip zonder roer, dat ten slotte tegen de rotsen stuk slaat. Het leven is voor hen geen school van Goddelijk onderricht, maar een tuchtschool waar men alleen maar meent gestraft te worden, geen weg naar God toe maar naar de woestijn van Hem af, geen bron van zegeningen, maar een Mara van een en al teleurstelling en bitterheid.

Velen verlaten dit leven met een vloek in het hart, soms wel op de lippen; ze hebben helaas niet geleerd te gelooven in God en aan een Goddelijke daad achter het lijden.

Maar dit kan anders.

Want God heeft lijdenden lief, oneindig lief en wil hen juist

door lijden nauwer aan Zich verbinden en hen thuis halen. Dat weten ze niet allen. Dat kunnen ze niet allen weten. Smart, physieke pijn, angst kan den mensch, ook den geloovigen mensch, zoo overweldigen, dat hij zich niet meer aan God kan hechten; de krachten begeven hem, hij kan niet eens meer aan Hem denken. Smart, pijn kan alles absoluut wegduwen, zoodat er niets meer is dan het duistere, passieve lijden.

Zoo zijn er zieken.

Zoo zijn er krankzinnigen.

Zoo zijn er stervenden.

Ze zijn in zulk een diepen put, dat Gods licht er niet meer schijnt.

Maar het schijnt er toch. God heeft juist zulke verlatenen oneindig lief. Het is een geheimzinnige eigenschap der Goddelijke (en ook wel van de menschelijke) liefde, dat ze van boven naar beneden vloeit, en naarmate zij dieper daalt, des te heerlijker wordt zij. De liefde van een vader of van een moeder overtreft die van het kind, en zoo overtreft de liefde van den Vader die in de hemelen is, elke menschelijke liefde. Zij is evenveel hooger als de hemel hooger is dan de aarde. Wij staan beneden aan de trap der liefde en God staat bovenaan. Naarmate de mensch meer lijdt en dieper is weggezonken, naar die mate is de Goddelijke liefde teerder en grooter, en als een mensch zoover is weggezonken dat hij aan niets en niemand meer kan denken, wil God alles van hem overnemen: In Zijne hoede zal hij welgeborgen zijn.

Als ik deze bladzijden schrijf, open ik den Bijbel en speur in zijn oude bladen, omdat ik hier niet handel over den mensch in het algemeen en zijn moeilijkheden, maar over den Christen en zijn moeilijkheden. Het zou mogelijk kunnen zijn, dat iemand die bijna verdwaalt op zijn donkeren levensweg, hierin iets van licht ontdekt; dat iemand wien door allerlei moeite en nood de moed dreigt te begeven, op een der volgende bladzijden een licht in het venster gesteld ziet, dat hem den goeden weg wijst en hem lokt naar zijn eeuwig huis.

Wie de Heilige Schrift opslaat en met zijn hart luistert naar wat hem daar van Gods wege wordt geopenbaard, zal bemerken dat profeten, psalmisten en apostelen, die ook allen, naar

wij zagen, op leven en dood hebben moeten worstelen met het lijdensprobleem, dit niet slechts zien als een ondoorgrondelijk geheimenis, doch bovendien en zelfs allereerst als een openbaring van Gods heiligheid en liefde, van Zijn leiding en van Zijn genade. God schiep ook het leed, de moeite en de tranen, de ziekte en den dood, en met alles, maar ook letterlijk alles, heeft Hij Zijn hooge bedoeling:

> Voor elk, die in het duister dwaalt,
> verstrekt deez' zon een helder licht,
> dat hem in schaâuw des doods bestraalt,
> op 't vredespad zijn voeten richt.

Wat openbaart dan de Heilige Schrift aangaande den zin van het lijden?

Op vijfderlei vestig ik de aandacht.

I. Allereerst hierop, dat er een *nauw verband bestaat tusschen zonde en lijden.* Dit wordt ons reeds geopenbaard op een der eerste bladzijden, namelijk in Genesis 3, het verhaal van den zondeval.

Er is zonde en daarom is er leed.

Zonde is een vreeselijker zaak en een donkerder woord dan lijden.

Als de nieuwe hemel en de nieuwe aarde er zullen zijn, is alle moeite geweken en alle tranen zijn afgewischt. Maar in onzen interimstijd geldt: er is zonde, en dus lijden en dood (Romeinen 5 : 12), en deze geven ons geen uur vacantie.

Beteekent dit, dat een bepaalde zonde altijd een bepaald lijden als straf na zich sleept? Neen, ofschoon zulks wel dikwerf het geval is; dronkenschap, leugenachtigheid, gierigheid, gulzigheid, sexueele uitspattingen brengen den zondaar door eigen hand in een zeer bepaalde moeilijkheid. Daar onthult zich het mysterie van het lijden zeer duidelijk als straf.

Maar wie met de vrienden van Job hieruit de conclusie wil trekken, dat iemand altijd lijdt voor bepaalde aanwijsbare zonden, vergist zich en is schromelijk onbillijk in zijn oordeel over anderen. Laat ieder voor zichzelf overwegen, of niet veel van wat hem aan leed en moeite overkomt, duizendmaal verdiend is en misschien hem overkomt vanwege een bepaalde zonde,

waaraan hij zijn hart heeft verpand. Het kan zijn nut hebben, dat we dit voor onszelf meenen, en laat ons daarbij goed weten, dat alle nooden slechts het gevolg zijn van één vreeselijk iets: van de zonde, van mijn zonde, van onze zonde.

Intusschen zal niemand die door bitter leed gedrukt wordt, waarachtige troost kunnen putten uit het gezegde. Het helpt hem misschien nog dieper in den put. Elke goede zaak echter moet beginnen met een gevoel van wanhoop. Wellicht ziet hij eenig licht dagen bij de lezing van wat nu volgt.

II. In de tweede plaats openbaart ons de Heilige Schrift duidelijk en onomwonden, dat alle lijden van elken mensch en van elk volk, niet door toeval of als gevolg van vaste of grillige natuurwetten, ook niet door demonen of onbekende kosmische krachten hun overkomt, maar *naar des Heeren bestel.*

Als de Heidelbergsche Catechismus zegt, dat loof en gras, spijs en drank, gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede en alle dingen ons niet bij geval, maar van Gods vaderlijke hand ons toekomen, geeft deze kort en juist weer wat de Bijbel op schier elke bladzijde leert of veronderstelt. Er is in dit boek Gods geen enkele levensbeschrijving of volksgeschiedenis, of zij is door Gods eigen vinger als met bloed geschreven. God is daar de groote leider, en Hij leidt altijd langs wegen die zwaar zijn om te gaan; grazige weiden en stille wateren zijn er wel, doch het is uitzondering als de mensch daar komt. De leider doet wel „dwalen" (Genesis 20 : 13). Er is geen „ramp in de stad, die de Heere niet werkt" (Amos 3 : 6), en de profeet die dit betuigt, wordt niet moede om erop te wijzen, dat het God is, die Zijn volk (en alle andere volken) tuchtigt en hun aardbevingen, oorlog, pest en honger, verderf en ondergang beschikt.

Voor velen is het, ik weet het, buitengewoon moeilijk, om door den donkeren sluier van wereldnood en eigen nooden heen God te zien en de hand te grijpen, die ons slaat. De schaduwen die God op Zijn vervaarlijken gang door de wereld om Zich heen werpt, zijn voor veler besef grooter dan Hijzelf. Redeneeren helpt hier niet; zelf moet men den weg vinden, den weg tot het geloof dat God alles doet, en den weg tot het inzicht dat het zonde is om voortdurend te zien naar eigen en

anderer kruis zonder te zien op Hem die het kruis oplegt.

III. Want (en dit is het derde dat de oude bladen ons onthullen) *God denkt aan allen die lijden,* aan de millioenen kruisdragers — en onder millioenen heeft Hij ook u in 't oog.

God is de God der lijdenden.

Daarom zegt de psalmist: Ik ben ellendig en nooddruftig, maar de Heere denkt aan mij (Psalm 40 : 18); De Heere is nabij de gebrokenen van hart (Psalm 34 : 8); Gods oog zal op u zijn (Psalm 32 : 8). En in Numeri 10 : 9 lezen wij, dat als in dagen van benauwenis de trompet „een gebroken klank" moest maken, „hunner gedacht werd voor het aangezicht des Heeren".

Er is geen pijn, waarover zich geen onzichtbare zegenende handen uitbreiden, geen ziekbed of de groote Heelmeester zit ernaast, geen slagveld of de open hemel welft zich erboven, geen lijdensweg of de sluier der heerlijkheid is erover heengeweven. Alle discipelen, die op de onrustige wateren van hun levenszee geplaagd worden door felle stormen en zelfs bedreigd met ondergang, mogen weten: De Heere staat aan den oever (Johannes 21 : 4). Ervaring van eeuwen is neergelegd in de bekende regels:

> 't gevaar zij dreigend groot,
> nooit liet g' in angst en nood
> en banden van den dood
> Uw kind alleen.

IV. Maar er is meer. Niet alleen, dat de levende helpende God aan lijdenden denkt, Hij heeft als grondregel in Zijn Koninkrijk deze wet gegeven, dat wij *slechts door vele verdrukkingen daar kunnen ingaan* (Handelingen 14 : 22).

De eenige weg tot heerlijkheid is: lijden.

De weg tot het Beloofde land leidt nu eenmaal over gevaarlijke zeeën en door dorre woestijnen. De weg tot den hof der opstanding gaat noodzakelijkerwijze langs Golgotha.

Via crucis via lucis (de weg des kruises is de weg des lichts) .... en een andere weg is er niet. *Moest* de Christus niet alle dingen lijden en alzoo in Zijne heerlijkheid ingaan, zoo luidt het Goddelijk onderwijs tot de Emmausgangers (Lukas 24 : 26).

Daarom zegt Paulus, dat dengenen die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede (Romeinen 8 : 28), en leert de Heidelbergsche Catechismus in zijn eerste antwoord, dat alle ding tot onze zaligheid dienen moet.

Dit nu is meer dan leering en onthulling van een geheim, het is Goddelijke vertroosting voor iederen mensch die gelooft; ze richt zijn blik door alle lijden heen op Hem, die lijden ten goede geeft.

V. Nog meer onthult de Heilige Schrift.

Hij leert ook over het allerdiepste geheimenis dat het lijden in zich kan sluiten, namelijk dat dit *plaatsvervangend* kan zijn.

De kruisdragers kunnen helpers en verlossers van anderen zijn; als ze geen kruis dragen, kunnen ze onmogelijk anderen steunen. De eerste, wien beloofd en van wien geëischt werd dat hij voor anderen tot een zegen zou zijn, was Abraham (Genesis 12 : 2 v.), en deze was in zijn uiterste overgave aan zijn God een man van smarten en beproevingen. Jeremia vereenzelvigde zich in zijn lijden zoo met zijn volk, dat we vaak bij zijn klachten niet weten, of hij om zichzelf dan wel om zijn volk treurt. Hij leed door Israël en hij leed voor Israël.

In den allerhoogsten en geheel eenigen zin geldt dit van het lijden en sterven van den Heere Jezus Christus, die naar eigen woord Zijn ziel gaf tot een rantsoen voor velen. Reeds in den oudtestamentischen tijd vermoedden sommigen iets van dit heilsgeheimenis: de schrijver van Jesaja 53 voorspelt, hoe de Knecht des Heeren onze krankheden op Zich zou nemen en onze smarten zou dragen, dat de straf die ons den vrede aanbrengt op Hem zou zijn en dat ons door Zijne striemen genezing zou geworden.

Dit heilsgeheimenis kunnen wij niet grijpen dan door het geloof, dat iets kan verstaan van de verbijsterende samenvoeging van lijden en heerlijkheid in de eerste woorden van het Hoogepriesterlijke gebed (Johannes 17): Vader, de ure (= hoogste lijdensure) is gekomen, verheerlijk Uwen Zoon. Hier wordt het mysterie van het lijden gesteld en tegelijk voor het oog des geloofs onthuld. Wij spreken van lijden en nog eens lijden, van kruis en dood — Hij spreekt van heerlijkheid:

Jezus, Uw verzoenend sterven
blijft het rustpunt van ons hart.

In deze getuigenissen der Heilige Schrift is voor wie gelooft, een antwoord gegeven op mijn vraag: Is lijden alleen maar lijden?

Nu kan ons antwoord ontkennend luiden: lijden kan ook nog iets anders, iets hoogs en heerlijks zijn, namelijk een *school van Goddelijke wijsheid,* waarin wij niet maar alleen letten op de lessen, doch bovenal op Hem, die die lessen geeft; niet maar op ons kruis, maar op dat van den Heere Jezus Christus. Zoo kan lijden een weg worden naar God en zelfs een bron van zegen voor anderen.

Wat mogen wij in die school leeren?

In die Hooge school leeren wij allereerst te *vertrouwen* op Hem, die Helper in nood is.

In psalm 107 wordt ons een serie van vier schilderijen geboden van vier soorten lijders. Reizigers dwalen in een woestijn zonder water en kunnen geen bewoonde stad vinden; gevangenen zuchten in de duisternis achter koperen deuren met zware grendels; zieken naderen de poort des doods angstig dicht; zeelieden vreezen in den storm te zullen vergaan. Allen zijn ze in de school van het lijden. En wat is het gevolg? „Roepende tot den Heere in hunne benauwdheid . . . ."

Hoe is de vroomheid van het Nederlandsche volk gestaald en gesterkt in de lijdensschool van den tachtigjarigen oorlog. Toen wist een ieder: Ten dage dat ik zal vreezen, zal ik op God vertrouwen.

Onze tijd is schooltijd, want het is noodtijd. Wij leeren het nu allen, om de toevlucht met meer geestdrift dan ooit te zoeken onder de schaduw Zijner vleugelen:

Troost der verlaat'nen, o verlaat ons niet.

In die school leeren wij als in geen andere school, dat God *goed* is en *groot.* Als God zwakken onderwerpt door lijden, roepen zij Hem aan en het einde wordt dan, dat zij Zijn lof verkondigen. Zoo deden de Israëlieten na den doortocht door de Roode Zee (Exodus 15). Zoo eindigt Psalm 107 met een loflied van alle vier categorieën van lijders (vs. 33—41). Job erkent de grootheid Gods in zijn plagen en Beethoven dicht de hymne der vreugde in zijn doofheid. De meest lijdende is de meest wetende en tevens de meest geestdriftige lofzanger

Gods. Geen harp is meer afgestemd op lofliederen dan die waarop eerst klaagzangen weerklonken; de schoonste psalmen zijn psalmen in den nacht.

In die school leeren wij, dat het lijden ons kan *heiligen.* De hoogmoedige Job wordt erdoor vernederd en gebracht tot ootmoed des harten. De hartstochtelijke en onrustige Paulus leert de rust des geloofs tusschen de nauwe wanden van zijn gevangeniscel. Er is voor hem, die God dienen wil, slechts één weg der heiliging en dat is de weg van beproeving en nood. Als zelfs de Heere Jezus gehoorzaamheid geleerd heeft uit hetgeen Hij geleden heeft (Hebreën 5 : 8) en God Hem door lijden heeft geheiligd (Hebreën 2 : 10), zou er dan voor ons een andere weg zijn?

In die school leeren we *verlangen* naar een tijd, waarin God al het scheeve recht zal zetten. Wij menschen hebben in Zijn schepping zooveel bedorven en naar beneden gehaald; veel moet hersteld en opgericht worden. Eens zal dat zijn in Christus' toekomst.

Wie hier niet dan voorspoed kent, zal naar dien tijd niet kunnen verlangen; rijkdom en lust binden hem aan de aarde en aan al het aardsche. Maar wie zijn brood met tranen eet, mag weten van een betere toekomst; hij is in deze wereld en tegelijk amper in deze wereld: hij zoekt de dingen die boven zijn, waar Christus is aan de rechterhand Gods. Zooals een duiker bij zijn werk in de donkere diepte zich verbonden weet met licht en leven daarboven aan de oppervlakte van het water en verlangt daarheen weer te keeren zoodra zijn werk is afgeloopen (maar dan ook geen minuut later), zoo mag de lijder, zoodra zijn beker vol is, uitzien naar Hem die komt:

> Nog eenmaal zal Hij komen,
> die 't moede hoofd der vromen
> voor eeuwig kronen zal.

In die school leeren wij....

Maar het is een hoogeschool met verschillende faculteiten, en niet iedereen leert daar hetzelfde. Ik zal dus niet verder zoo doorgaan, kan het wellicht ook niet, in het vertrouwen dat gij zelf moet merken wat gij leeren moet en kunt.

Er zijn in die school verschillende leergangen. Er zijn klassen, waartoe maar zeer weinigen worden bevorderd; dit zijn de grooten in het Koninkrijk Gods.

In het eerste leerjaar (de eerste klasse, zoo gij wilt) zitten zeer vele leerlingen. Dat zijn zij, die zeggen: Ik *moet* maar lijden, omdat het niet anders kan. Ze denken aan de wetten der natuur, die nu eenmaal veel leed met zich brengt; de natuur is een wreede moeder. Ze denken aan een straffenden God, wiens slagen niet kunnen worden ontweken.

Velen komen helaas niet verder dan deze klasse; de school van het lijden ontaardt voor hen tot een tuchtschool.

In de tweede klasse zitten zij, die hebben geleerd te zeggen: Ik *wil* lijden, omdat God het wil, en ik geloof dat Zijn wil heilig is en goed. Zij erkennen en herkennen Gods hand in alles wat hun overkomt.

Zij zijn ernstige candidaten voor het derde leerjaar, waarin slechts plaats is voor hen, die zeggen: Ik *mag* lijden. Dit beteekent niet, dat zij het lijden om zichzelfswille zoeken, integendeel: omdat zij op dezen weg iets mogen gelijken op hun Heer en Zaligmaker.

Zij zijn de begenadigden, die den diepen vrede des harten kennen, die alle verstand teboven gaat. Zij kennen den vrede, dien ik u en mijzelf toewensch: niet die van verlossing uit alle lijden, maar den vrede van de overwinning des geloofs, die ons met God en met Christus op geheimzinnige wijze zeer nauw verbindt en waarbij wij in alles wat ons overkomt, een zegen verborgen weten. Ook al moest het gaan door een langen nacht van worsteling, de morgen van de Pniëlszegening zal dagen. Een kerkvader, die ten doode toe gemarteld werd, moet toen gezegd hebben: Ik dank God voor alles.

God voor *alles* danken?

In de eeuwigheid zullen we het zeker doen, waarom zouden we er nu alvast niet naar streven?

Nu gij deze bladzijden gelezen hebt, zegt gij misschien: dit zijn niet dan abstracte beschouwingen, ernstig, waardig, waar; maar onvruchtbaar, amper voor toepassing geschikt, studeerkamerwerk.

Ofschoon er in bovenstaande veel moge zijn, dat uw oordeel verdient, wil ik u toch tweeërlei verzoeken.

Wil ten eerste bedenken, dat mijn beschouwingen niet in de lucht zweven; ze worden gedragen door het vaste geloof dat God de lijdenden bijzonder lief heeft en in Zijn Woord een licht laat schijnen, waarbij zij de duisternis zonder gevaar kunnen doorwandelen, en tevens door een ervaring in den omgang gedurende vele jaren met menschen die een zwaar kruis moeten dragen.

En dit ten tweede: Wil eens probeeren, iets van het bovenstaande om te zetten in de praktijk des levens. Beschouwingen over medicijn kunnen den zieke niet genezen, hij moet zelf de hand uitstrekken en de medicijn tot zich nemen. Beschouwingen over de school van het lijden kunnen geen enkelen lijder helpen, tenzij hij ze omzet in de daad.

Uit de oudheid is een beroemd raadsel tot ons gekomen: het raadsel van Achilles en de schildpad. Beiden bewegen zich in dezelfde richting, doch de schildpad heeft een zekeren voorsprong; hoe kan nu Achilles ooit de schildpad inhalen? Als Achilles het punt heeft bereikt, waar de mededinger begon, zal deze al een eindje verder gekomen zijn; zoo kan men tot in het oneindige voortredeneeren, en beweren dat de een den ander nooit zal kunnen inhalen. Maar wat is de praktijk? Dat Achilles de schildpad wèl inhaalt.

Het geheim van het lijden kan niet door redeneeren worden opgelost, maar wel door de daad. Door uw daad kan blijken, dat lijden een weg tot God wordt en tot een zegen voor anderen.

Niet door instemmen met beschouwingen, hoe juist ook, over de school des lijdens, doch door de daad van het geloof zal moeten blijken dat moeite en leed niet een negatieve post worden op de balans van uw bestaan, maar positieve waarden beteekenen.

Lijden in gemeenschap met Jezus maakt u méér waard.

Ik las onlangs dat een stukje ruw ijzer van tien gulden waarde, tot hoefijzers verwerkt vijf-en-twintig gulden waard wordt, tot naalden duizend gulden, en tot veeren van horloges zelfs eenige tonnen gouds.

Dus: niet vreezen voor den gloed, voor het aambeeld, voor den hamer.

Alle lijden dient, zoo eenigszins mogelijk, actief ontvangen, aangenomen, aanvaard te worden uit de hand van God, die niet zoozeer bij ons peinzen over het lijden een element moet zijn in onze redeneering, als wel in ons leven de vaste rots waarop wij bouwen.

De hooge school van ons lijden.

Niet voor de school, maar voor het leven leeren we daar. Als we de lessen, gelijk boven zeer onvolledig omschreven, door Gods Geest hebben geleerd, zal het blijken dat we geen sukkels meer zijn op den weg naar de eeuwigheid, doch dezen met moed en met opgeheven hoofd kunnen bewandelen.

Dan zal ook kunnen blijken, dat ons lijden niet slechts òns ten zegen kan strekken, maar ook voor andere lijders, met wie wij ons juist door ons leed nauw verbonden gaan gevoelen. Want het is een onloochenbaar feit, dat moeite en tegenspoed den Christen niet zelfzuchtig behoeven te maken, doch poorten kunnen worden tot diepere sympathie en zielegemeenschap met anderen.

Het schoonst en wonderlijkst zal deze zegen voor anderen blijken te zijn, als we voor hen mogen lijden.

Een moeder kan en moet soms heel veel voor haar kinderen doormaken.

Een soldaat kan lijden en sterven voor zijn volksgenooten.

Een gevangene kan anderer schuld boeten.

Een zendeling waagt en verliest wel zijn leven voor het Koninkrijk Gods.

Zij volgen op een eerbiedigen afstand Hem, die Zijn ziel gaf tot een rantsoen voor velen.

Vader in den hemel, verbind door Uwen Heiligen Geest alle lijdenden zeer innig met Christus en met Zijn kruis! Wie zal hen scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking of nood of vervolging, honger of naaktheid, gevaar of zwaard? Laat hen in alles meer dan overwinnaars

zijn door Hem, die hen liefgehad heeft. Geef Gij hun door Uwe genade de zekerheid, dat dood noch leven, heden noch toekomst noch krachten, hoogte noch diepte, noch eenig ander schepsel hen ooit zal kunnen scheiden van Uwe liefde, welke daar is in Christus Jezus hunnen Heere.

✶

INHOUD

		Pag.
Prof. Dr J. H. Bavinck:	Pelgrimsstemming . . .	7
Prof. Dr K. Dijk:	Jonge reizigers	27
Prof. Dr M. J. A. de Vrijer:	Wat is bekeering? . . .	43
Prof. Dr J. H. Bavinck:	Angst	65
Prof. Dr Joh. de Groot:	De hooge school van het lijden	85